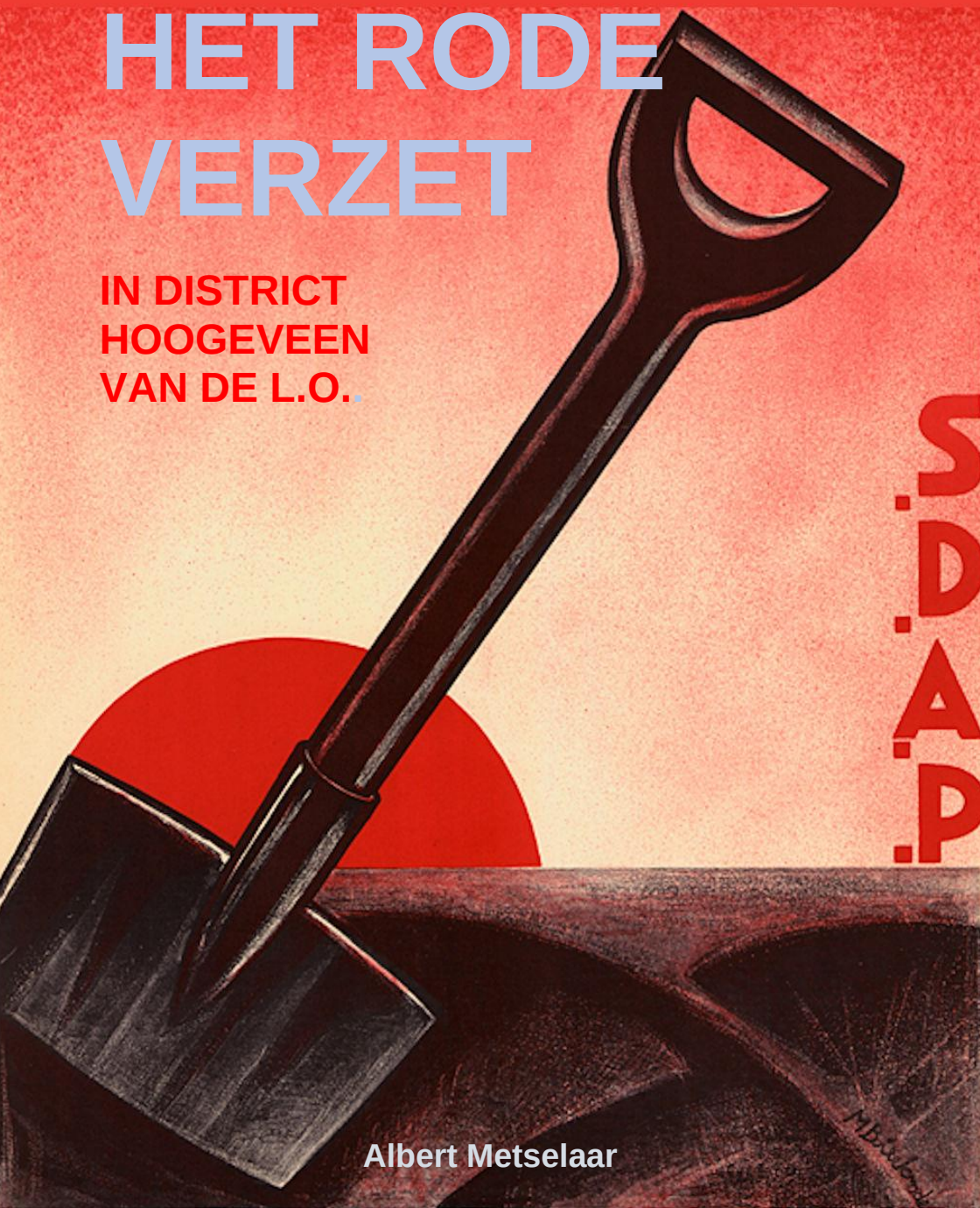

HET RODE VERZET

IN DISTRICT
HOOGEVEEN
VAN DE L.O.

Albert Metselaar

“Er hoeft niet lang gesproken te worden; staande de vergadering besluit men reeds het district Hoogeveen samen te stellen. Het krijgt één centraal adres, waar de berichten van het tot het district behorende dorpen Hollandscheveld, Nieuwlande, Zuidwolde, Nieuweroord en Oosterhesselen binnenkomen. Voor Nieuwlande is Johannes Post aanwezig.....”.

Zo begint in Het Grote Gebod de geschiedenis van de LO van Hoogeveen (blz.184). Binnen dit district waren echter diverse andere verzetslijnen werkzaam, die zelden de aandacht hebben gekregen. Een opvallende lijn was opgezet met als verbindend middel de illegale krant ‘De Waarheid’. Op dat moment waren het nog geen communisten, maar de fellere leden van de SDAP, voor wie socialisme geen theorie was. Dit is hun geschiedenis.

Stichting
Informatiecentrum Geschiedenis
Hollandscheveld & Hoogeveen e.o.

***“Wij bint maor
arbeiders”.
De SDAP trachtte
deze gedachte
van onmacht om
te buigen in trots
en kracht.
In de oorlog
had dit een
onverwacht
effect.***

Omslag: Een variatie op één van de posters van de SDAP uit de dertiger jaren.

© Albert Metselaar, Hoogeveen 2023.
Niets uit deze uitgifte mag worden openbaar gemaakt en/of vermenigvuldigd, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

VERZET IN DE VELDEN VAN SDAP EN 'VRIENDEN VAN DE WAARHEID'

©Albert Metselaar, Hoogeveen 2023 albertmetselaar@home.nl

Op zaterdag 23 maart 2002 om ongeveer 11.15 uur stapte op het station van de Nederlandse Spoorwegen te Hoogeveen een bijzonder mens uit de trein. Het was Aaldert Blokzijl (1921-2014). Ik had die dag een ontmoeting met hem om twee redenen. Hij wilde graag nog eens de plaatsen van zijn jeugd bij langs gaan. We reden dan ook wat af, die dag. Tussentijds vertelde hij me over de Tweede Wereldoorlog en wat hij daarvan wist van het rode verzet in Hoogeveen en omstreken. Los van Aaldert had ik gesprekken met diverse andere betrokkenen en werd ik informatief gesteund door Jan de Vries uit Hoogeveen. Zo kon een verzetsgroep in beeld worden gebracht waar gewoonlijk niet over gesproken en geschreven wordt, omdat diverse auteurs niet veel verder komen dan de LO en het verzet van de AR. We starten bij Aalderts ouders. Tussendoor komen we altijd uit bij de terreur van de SS'ers Pattist, Hoogendam en Robbertsen, werkend vanuit Hollandscheveld. Dit is wat we weten van het rode verzet in Hoogeveen en omstreken.

KLAAS BLOKZIJL EN TRIJNTJE PASTOOR

Klaas Blokzijl (geb.2-3-1887), alias 'De Snelle', woonde op de noordkant van de Hoogeveense Vaart te Nieuweroord, op nummer 67. Hij was voor de oorlog jaren-SDAP-gemeenteraadslid te Hoogeveen. Zijn naam staat vermeld op de gedenksteen in de hal van het in 1940 in gebruik genomen gemeentehuis. Daarnaast was hij voorzitter, secretaris of bestuurslid van verschillende verenigingen: van Opbouw Drenthe, van de plaatselijke NVV-landarbeidersbond, van de plaatselijke SDAP, van het Crisiscomité, van het plaatselijke Groene Kruis en van de Veilingvereniging. Zijn vrouw, Trijntje Blokzijl-Pastoor (geb. 1891), stond hem bij in zijn activiteiten en stimuleerde hem. Ze trad op voor vrouwenemancipatie en vertegenwoordigde ter plaatse de Nieuw Malthusiaanse bond. Als overtuigd SDAP'er liep Klaas in de 30'er jaren met een gebroken geweertje op de borst.

***Klaas Blokzijl, volgens een portretje in de
Hoogeveense Courant, in de jaren '30.***

In 1933 was er brand in de woning van Rieks Booij en Roeliene de Jonge te Nieuweroord. De hele buurt hielp blussen, zoals gebruikelijk in die dagen. Klaas kon door een zijraampje naar binnen om 'kleraozie' te redden. Het eerste en het enige wat hij wist te vinden en naar buiten gooide, was Rieks' militaire uniform. Het trouwpak had ernaast gehangen, maar dat had Klaas inderhaast blijkbaar niet gezien. Er ging gelach op, toen duidelijk was dat juist de pacifist het uniform had gered. Klaas, die in de strijd tegen het gewelddadige fascisme het pacifisme nadien afzwoer, heeft het verhaal nog vaak moe-

ten horen. Humor is van alle tijden. Overigens past ook de bijnaam in dat kader. Laten we het maar omkeerhumor noemen. Met 'De Snelle' werd bedoeld dat hij volgens anderen nogal traag was. Klaas was de tweede man op de lijst van de SDAP bij de gemeenteraadsverkiezingen van juni 1939. Hendrik Kroesen, Klaas Blokzijl en Jan Kreeft werden van de SDAP in de raad gekozen. In het kiesdistrict Hollandscheveld was de SDAP toen de grootste partij. Eén van de lijstduwers van dat jaar was Jan Leijssenaar uit Hollandscheveld. De raadsleden van Hoogeveen kwamen nog bij elkaar in de zitting van 28 augustus 1941. De gemeenteraad werd afgeschaft. Politieke partijen werden verboden, tenzij het ging om fascistische partijen.

Klaas en Trijntje werden in de bezettingsjaren belangrijke contacten in een onderduikerslijn, deels samenwerkend met de LO, maar vooral vrij zelfstandig werkend, en actief in linkse kringen. Dit kwam door hun zonen Aaldert en Berend. Aaldert was werkzaam op het distributiekantoor van Oosterhesselen. Een andere zoon, Berend (geb.1918), verkeerde in CPN-kringen. Hij was vanaf zijn 14^e werkzaam als landarbeider, net als zijn vader, en volgde de 5-jarige avondambachtsschool. Daarna kwam hij als bankwerker in een fabriek. Berend was lid van het NVV en enige tijd bode van de NVV landarbeidersbond. Later sloot hij zich aan bij de AJC en de SDAP, waar zijn vader raadslid voor was. In de meidagen van 1940 vocht hij bij de Maasbruggen in Rotterdam. Kort na de februaristaking van 1941 vertrok hij naar Amsterdam. Al spoedig nam hij deel aan het werk voor de illegale krant 'De Waarheid'. Hij werd belast met de organisatie van de verspreiding van de krant in de Amsterdamse metaalbedrijven. Maar via deze krant was hij ook de link tussen Amsterdam, de CPN en Hoogeveen en omstreken. Net als zijn vader en broer Aaldert was hij in die dagen geen lid van de CPN. Het was 'De Waarheid' van de CPN die hen bond en die vele anderen een band gaven. De lijn Amsterdam-Hoogeveen liep over de broers Blokzijl.

Aaldert Blokzijl: *"Voor de landelijke illegale krant De Waarheid hadden twee verbindingspersonen uit de stad Groningen contact met mij, een man ("instructeur") en een vrouw ("koerierster"). Een van hen had rechtstreeks verbinding met de landelijke illegale leiding en alles wat daaraan vast zat (Sol-fonds, Raad van Verzet e.d.). Via hen kwamen de (regelmatig bezorgde) oplage van De Waarheid, een FM-revolver, verzoeken om geld en dergelijke binnen. Daarbij werd een grote voorzichtigheid in acht genomen. De illegale organisatie zat wat dit betreft zo in elkaar dat verraad de minst mogelijke gevolgen had. Los van de verbinding met "Groningen" waren er rechtstreekse persoonlijke contacten met verzetsmensen in Amsterdam, die ik via mijn broer Berend had leren kennen."*

Aaldert bracht zijn vader voor het eerst een onderduiker in 1942. Aaldert Blokzijl: *"Het was, meen ik, begin 1942, dat een donkere jongeman (mulat) uit Amsterdam een schuilplaats zocht en die bij ons thuis verkreeg. Die man was zeer muzikaal en dat liet hij zijn directe omgeving ook flink blijken. Hij speelde 'Dansende Vingers' op zijn accordeon, achter de woning van de Blokzijls. Het was een goede toets en het begin van een groot aantal Onderduikers / vervolgden naar mijn geboortegrond in Nieuweroord. Onder hen bevonden zich joodse mensen (ook kinderen) en "weiger-aars" om in Duitsland te gaan werken. Ze kwamen uit Amsterdam, Den Helder, Smilde, Groningen, Vroomshoop, Rotterdam, Meppel en wellicht andere plaatsen. De onderduikers kwamen niet alléén uit Amsterdam. Het waren niet alleen Joodse onderduikers."*

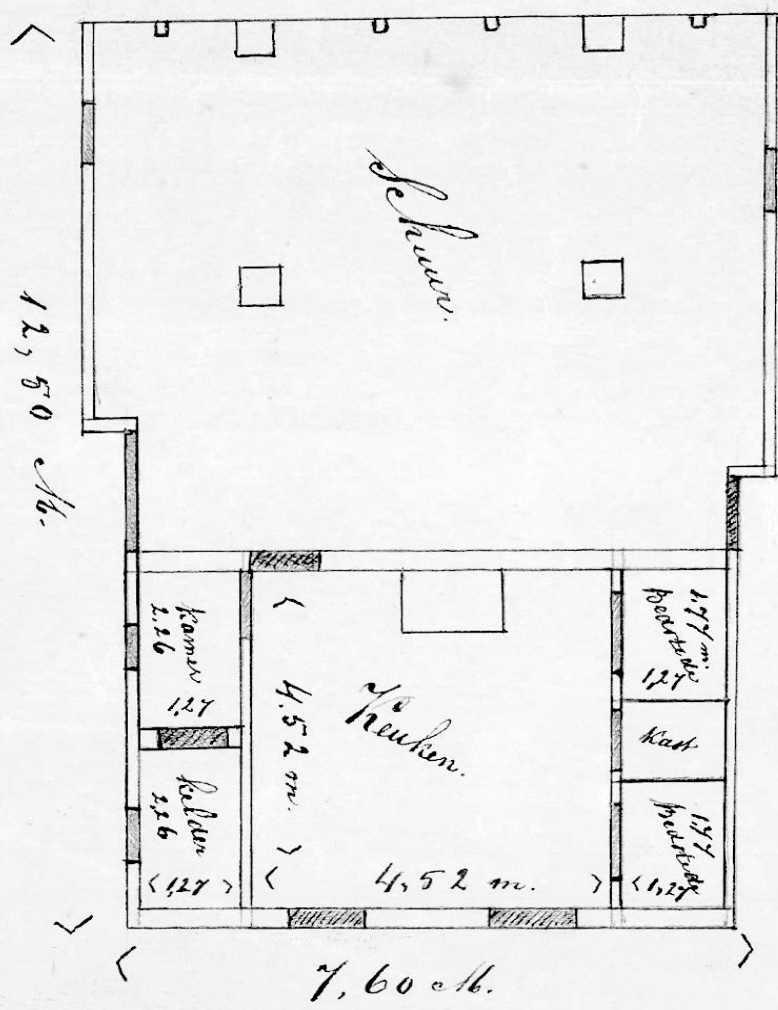
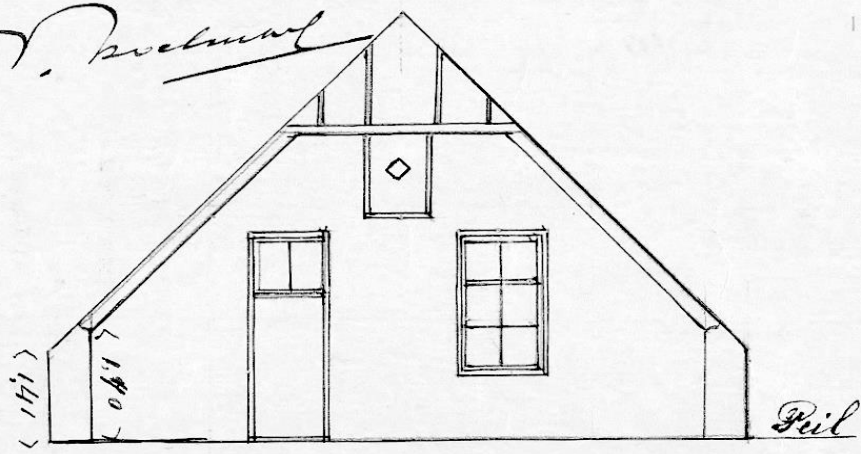
Aaldert vertelde over de politieke achtergrond van de onderduikers: *“De meeste onderduikers waren partijloos. Er zat van alles tussen, ook mensen van de Sociaal-Democratie, liberalen, AJC-ers etc. Daarnaast was er een enkeling communist. Trouwens, er werd tijdens het illegale werk nooit gevraagd naar geloof of partij. Er gold slechts één ding: ben je een slachtoffer van de bezetter / handlangers; ben je anti-fascistisch!”* De onderduikers werden ondergebracht via het sociale netwerk dat een vooraanstaand SDAP'er als Klaas Blokzijl in zijn omgeving had opgebouwd, en daardoor dus ook vaak in SDAP-gezinnen. Een enkele keer moest iemand elders worden ondergebracht. Aaldert: *“Het ging om een Joodse man die voor onderduikadres en voor zichzelf, wegens zijn opvallende invaliditeit, een te groot risico werd voor hemzelf en het schuiladres, en vanuit ons adres in een beter schuiladres in de stad Hengelo werd ondergebracht.”*

Aaldert was tevens verantwoordelijk voor de illegale verspreiding van het linkse blad De Waarheid: *“De waarheid werd illegaal op verschillende adressen bezorgd. Het gebied strekte zich in '44-'45 uit tot praktisch de gehele gemeente Hoogeveen, met daarnaast delen van de gemeenten Westerbork (Nieuweroord en Nieuw-Balinge), Beilen (Tiendeveen en De Haar) en Oosterhesselen (Langerak). Centrale aanleveringspunt van De Waarheid was de stad Groningen. In de laatste oorlogsweken Hengelo-Enschede. Ik heb toen ook wel eens het “Noorderlicht” (Groningen) gehad. Net als ook met andere verzetsbladen het geval was, greep een ieder ernaar die aan de goede kant stond. En dat waren lang niet allemaal mensen die actief in het verzet waren of in communistische richting dachten.”*

Natuurlijk kwamen ook de middelen binnen om de onderduikers te kunnen onderhouden. Aaldert: *“Zowel voor Groningen als – in mindere mate – voor Amsterdam werden bonkaarten verzorgd als die voorhanden waren. En ook wel eens een radio en wat voedsel. Deze spullen voor onderduikers in Drenthe kwamen via verschillende wegen binnen. Bonkaarten via illegaal werk bij mensen van de distributiediensten. Een aantal van mijn vrienden vonden daardoor de dood. Ook mijn zuster Jenny verzorgde veel bonkaarten. Zij bezweek na de oorlog als nasleep van SS-“ondervragingen”. De spullen kwamen ook binnen via overvallen op distributiekantoren. Heb ik persoonlijk niet aan deelgenomen. Levensmiddelen en zeep werden verkregen via ondernemers en winkeliers.”* De Blokzijls zelf deden ook hun best om onderduikers van eten te voorzien. Klaas Blokzijl had voor 1940 een flinke kippenstapel, en heel wat kippetjes vonden hun weg in de magen van onderduikers.

Moeder Blokzijl bracht later de bezettingsperiode onder woorden, in een brief uit 1956: *“Van het jaar 1940 af, toen de oorlog uitbrak, heb ook ik als moeder veel ellende doorgemaakt. Al die jaren, dat het Duitse fascisme ons land met de Hitlerlaars vertrapte. Zwervende mensen, waaronder zwangere vrouwen, kwamen als hongerige wolven om eten vragen, velen vroegen of ze misschien bij ons konden onderduiken. Ons huis leek dan ook veel op een volkslogement. Gelukkig konden we ook meewerken aan het verzet en vele jonge kerels ervan afhouden naar Hitler-Duitsland te gaan om voor het nazi-regime te werken. Maar daardoor juist kwam ook mijn gezin meer en meer in grote moeilijkheden. Op 1 december 1944, toen mijn zoon, die bij anderen ondergedoken was, even thuis was om zijn zieke moeder op te zoeken, leek het hem goed om één nachtje bij ons te blijven – hij was jarig en ik zeer ernstig ziek – maar in deze nacht werd ons huis door de SS overvallen!”*

N. Schmal

Klaas Blokzijls vader, Roelof Blokzijl, vroeg per brief van 14 april 1905 vergunning aan de gemeente Hoogeveen om te Nieuweroord, op het kadastrale perceel K 1656 een woning te bouwen 'volgens bijgevoegde tekening'. We zien een voor die dagen klassiek arbeidersboerderijtje ('stèegje', 'plaatsie') met een woonkeuken, aan weerszijden bedsteden, een kamertje en/of een kastje, en daarachter een 'schuur', dat gewoonlijk 'achterhuus' werd genoemd. In sterk verbouwde vorm vinden we dit pand nu terug als Hoogeveense Vaart 57. Het pand van de bouwvraag is het pand dat als centrum van de rode verzetslijn functioneerde.

LANDELIJK STEUNPUNT: NIEUWEROORD, KLAAS EN TRIENE BLOKZIJL

Vanaf maart 1944 was Henk Goudkuil door de RVV, de Raad Van Verzet, toentertijd een verzetsgroep van de CPN, aangesteld als coördinator van het verzet in het noorden van ons land. Henk Goudkuil (1916-1999) had één centraal punt, waar hij altijd terecht kon. Hij vertelde daarover: *"Verantwoordelijk voor de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Ik had slechts één adres. Ik heb vaak honger gehad, dan ging ik in de buurt van Hoogeveen bij de ouders van Berend en Aaldert Blokzijl langs. Aaldert was ambtenaar op een distributiekantoor en drukte daar voor de partij kaarten achterover."* Herinneringen van Henk Goudkuil werden meegenomen in een historisch overzicht van de CPN (Ger Verrips: 'Dwars, Duivels en Dromend', blz. 193) Nu we dit zo lezen weten we ook dat Aaldert Blokzijl bescheiden was, toen hij vertelde dat mensen op distributiekantoren voor de nodige bonnen zorgden. Hij was zelf één van die mensen. Hij werkte op het distributiekantoor van de gemeente

Oosterhesselen. Zijn aanstelling vinden we bijvoorbeeld vermeld in het Agrarisch Nieuwsblad van 25 februari 1941, waarin tevens de locatie van dat distributiekantoor werd vermeld: *“Nieuweroord. Op het gemeentelijke distributiekantoor te Zwinderen is benoemd de heer A. Blokzijl alhier.”* De Hoogeveensche Courant van 22 februari had het over R. Blokzijl, maar was qua functie wat specifiekker. Het ging om de 3^e administratieve kracht. Het ging dus om Aaldert.

Dat de distributiebescheiden door ieder op zijn eigen manier werden misbruikt lezen we in de Hoogeveensche Courant van 26 februari 1941. De lokale NSB gaf letterlijk geen ruimte voor het eten: *“Zwinderen. Voor enige tijd zijn van gemeentewege in elk dorp aanplakborden geplaatst. Ook bij ons dorp en wel op de dorpsbrink, vlak bij de brug. Al het nieuws op distributiegebied wordt geregeld op deze borden aangeplant, als mede briefjes met opschriften “een kalf” of “biggen” te koop. Toen we vorige week op een vroege morgen het bord passeerden, zaten er twee grote politieke pamfletten, waarop een foto prijkte van de heer A. A. Mussert, leider van de NSB in Nederland. Hoe belangrijk de inhoud van deze pamfletten moge zijn, laat men dergelijke grote papieren in ’t vervolg aan een boerenschuur spijkeren en de aanplakborden vrij laten voor het distributienieuws enz. stel je voor dat een mededeling van “Uitdeling van broodkaarten” niet aangeplakt kon worden, omdat de beschikbare ruimte was ingenomen door de “politiek”. En dan de huismoeders zonder bonnen en natuurlijk zonder brood. Daarom geen “politiek” op de gemeentelijke aanplakborden.”*

Later werd Aaldert redacteur bij ‘De Waarheid’. Berend werd voorzitter van de EVC, de communistische vakbond. Toen waren ze wel lid van de CPN. In de oorlog niet. Ook de RVV, de Raad Van Verzet, waar vader Blokzijl en zijn zonen mee samenwerkten, was formeel geen CPN, geen Communistische organisatie. Het was echter wel een verzetsgroep waarin links georiënteerden samenwerkten, die zich verbonden voelden met ‘De Waarheid’, later formeel de krant van de CPN. Hou dan maar eens uit elkaar wat communistisch is, of flink links binnen de SDAP. Uiteindelijk – na de oorlog – werden de activiteiten gezien als onderdeel van het District Drenthe van de CPN – De Waarheid. Omdat de scheiding in de SDAP-gelederen zich in de oorlog zelf nog niet had voltrokken, kunnen we het verzet rondom ‘De Waarheid’ in Hoogeveen en omstreken niet specifiek als communistisch verzet typeren. Het gaat wel om ‘rood’ verzet. Maar als zelfs de voormannen daarvan geen communisten zijn, of althans: nog niet, dan is die naam nog niet op zijn plaats.

DE INVAL VAN DE SS BIJ KLAAS BLOKZIJL

Aaldert Blokzijl was inmiddels door zijn werk voor de onderduikers een gezocht persoon geworden. Wie de SS'ers getipt heeft is hem nooit duidelijk geworden, maar via zijn broer Arend, na de bevrijding bij de Politieke Opsporings Dienst, kreeg hij te horen dat hij verraden zou zijn. Misschien lag het genuanceerder, en had iemand doorgeslagen na zelf zwaar mishandeld te zijn geweest. De informatie werd Aaldert noodlottig. Op de 1^e december 1944 was hij jarig: 23 jaar. Het was die dag dat *“ik de fout maakte op de late avond enkele uren thuis te komen, hoewel ik wist dat ik werd gezocht wegens illegale activiteiten”*, zoals hij later zei. De SS'ers waren die 1^e december 's nachts teleurgesteld. Nog niets concreets gevonden, en Jan Kruizinga ontsnapt. Ze gingen vanaf de boerderij van de Kruizinga's langs de Geeserrai naar de woning van Klaas Blokzijl. Klaas en zijn gezin woonden niet ver van de Geeserrai, aan de Hoogeveense Vaart, Nieuweroord 67. Moeder Trijntje was op dat moment flink ziek en lag gezien het late tijdstip op bed. Ze hoorde plotseling

op enige afstand, niet ver van een kruispunt, Duits praten. En zij zag lichtflitsen. Het was alsof men de weg kwijt was en aan het zoeken was. In een schuilplaats binnenshuis (een hol in het hooivak) 'sliepen' zoon Aaldert en de onderduiker Jan Bruggink: een niet te stoppen moppentapper. Dankzij zijn woordenstroom waren beiden nog klaar wakker, toen vader Klaas (door Trijntje haastig uit z'n bed geschud) de twee jongemannen flink aan hun kleding en schoenen sjoerde. In een mum van tijd stonden Klaas, Aaldert en Jan buitenshuis en renden zij voor hun leven: naar een veiliger heenkomen in bos en struikgewas. De onderduikers die in het kippenhok in een hol in een stapel turf sliepen, konden niet meer gewaarschuwd worden, maar bleven ongedeerd.

Moeder Trijntje Blokzijl vertelde later over de overval: *"Van alle kanten werd er geschoten. Wonder boven wonder..... juist doordat ik zoveel pijn had en niet kon slapen, was ik in staat, voordat het tafereel begon alle jongens en mannen uit hun schuilplaats te laten vluchten. Uit een groot bos konden zij het vuurgevecht gade slaan. Ook mijn man moest de benen nemen."* Ze bleef in huis met haar beide dochters. Ze kreeg tijdens de huiszoeking klappen, maar zei van niets te weten. Ze bleef onder bedreiging van een wapen, terwijl de SS'ers haar beide dochters afrosten. Jenny (geb.1924) werd in haar buik geslagen, wat een ondervraging heette te zijn. Ze wilde niets verraden, hield tot het eind vol van niets te weten, en wist na veel klappen geïncasseerd te hebben de SS'ers daarvan te overtuigen. Eigenlijk wist Jenny genoeg. Ze was vooral in en rond Nieuwlande actief met het voorzien van bonkaarten en contacten onderhouden met onderduikadressen. Aaldert wist van Jenny dat ze met deze dingen bezig was, en Jenny wist van Aaldert dat hij hulp verleende aan onderduikers, maar details hadden ze nooit uitgewisseld. Dat moest ook niet. Wat je niet verteld werd, kon je ook niet onder zware druk doorvertellen. Jenny wist natuurlijk wel veel over de Joodse onderduikers in en rond Nieuwlande, want als 'losse' medewerkster van de distributiedienst van de gemeente Oosterhesdrlnr moest ze tal van adressen gekend hebben. Ze zweeg erover. Haar zus Alie (geb. 1926) werd bij de huiszoeking tegen een muur gezet, en kreeg daar klappen. Ze raakte volledig in paniek, toen ze moest toezien op het mishandelen van haar zuster. Moeder Blokzijl: *"De jongste dochter, die ook zwaar ziek te bed lag met een heupontsteking werd zo laf behandeld, dat ze de volgende morgen zwaar overspannen, krankzinnig naar het ziekenhuis werd gebracht."*

De hele woning van de familie Blokzijl was doorzocht. De SS'ers vonden de persoonsbewijzen van de gezusters Blokzijl, die ze in beslag namen, en een brief van Aaldert. Aaldert Blokzijl had ooit zogenaamd een brief uit Duitsland geschreven. Daarin vertelde hij hoe het in Duitsland met hem ging. Die brief had hij meegegeven aan in Duitsland tewerkgestelde kennis, die hem daar gepost heeft. Vader en moeder Blokzijl hadden daardoor 'bewijs' in huis, dat hun gezochte zoon in Duitsland was, want het poststempel zei genoeg over waar Aaldert zat. In de tussentijd zat Aaldert dus gewoon in Nederland. Voor de SS'ers was de brief op dat moment echter voldoende bewijs, en ze gingen er van uit dat ze Aaldert niet meer thuis zouden vinden. Behalve de persoonsbewijzen namen ze ook enkele papieren van vader Blokzijl mee. Ze hadden meer verwacht. Ze hadden steeds geroepen om "Die joden, die joden", en waar "die joden" waren, maar niets gevonden. De SS'ers vertrokken weer, bijna met lege handen.

Die nacht was het huis leeg, op moeder Trijntje Blokzijl-Pastoor na. Ze was ziek, ze had niets gedaan, en ze wilde daarom thuis blijven. De rest van het gezin dook

onder. De oude Klaas Blokzijl sliep een paar nachten in een schuilplaats in een bos, maar dat vond hij maar niks. Hij is daarna weer gewoon thuis gebleven. Hij zag wel wat er van kwam. Jenny Blokzijl had haar familie een beschrijving gegeven van wat er gebeurd was en hoe de mannen eruit zagen die haar mishandeld hadden. Namen kende ze niet, maar voor haar vader was het aan de hand van de beschrijving overduidelijk dat het ging om SS'ers uit de school te Hollandscheveld. Na enkele dagen is hij er naartoe gegaan. Hij vroeg naar de officieren van de SS en eiste zijn papieren terug. Hij heeft ze nog meegekregen ook. Er bleek geen informatie voor handen te zijn op basis waarvan spullen achtergehouden moesten worden. Los daarvan was het afgeven van de papieren door de SS-officieren van Hollandscheveld het bewijs dat deze groep de overval op de woning van Klaas Blokzijl had uitgevoerd, en Jenny zo zwaar mishandeld had. De vele klappen die ze had moeten incasseren pasten ook in het beeld dat verkregen is van Dirk Hoogendam.

De zusters Alie en Jenny Blokzijl kregen na de nacht van 1 op 2 december onderdak in ziekenhuis Bethesda, toentertijd een opvangcentrum van onderduikers. Alie kon hier verder worden behandeld wegens haar heupontsteking, Jenny leek hier te genezen van de inwendige kwetsuren die ze had opgelopen door de mishandelingen. Aaldert Blokzijl had voordien al contact met Bethesda, van waaruit veel hulp aan onderduikers werd verleend, vandaar dat zij er terecht konden. Toen de zusters Blokzijl lichamelijk voldoende hersteld leken, hielpen ze mee bij het verzorgen van zieken. Ze zijn er gebleven tot de bevrijding. Op de lange termijn waren de gevolgen van de mishandeling voor Jenny Blokzijl het grootst. Ze bleek darmverklevingen te hebben, die haar keer op keer dwongen tot een operatie. De familie herinnerde zich in totaal 6-8 operaties.

Het verband tussen de ziekte en de mishandelingen werd door artsen als vaststaand beschouwd. Jenny ontving dan ook een verzetpensioen van de Stichting '40-'45. De Wet buitengewoon pensioen 1940-1945 kent alleen een gegarandeerd inkomen (een uitkering) toe aan hen, die door hun deelname aan het verzet invalide zijn geworden. Deze wet is ook van toepassing op hun nagelaten betrekkingen. Jenny is niet oud geworden. De darmkwaal en de vele operaties ondermijnden haar krachten. Ze is overleden in 1970. Haar zuster Alie is nog lang na de oorlog psychisch labiel geweest. Ook zij heeft hiervoor een uitkering ontvangen.

Na de overval is een drietal SS-ers de volgende ochtend (om $\pm$ 9.00 uur) een tweede keer in de woning van de familie Blokzijl binnengevallen, om verder te zoeken. Aaldert was na zijn nachtelijke vlucht, na een seintje van Jenny, in de vroege ochtend voor een paar uur thuisgekomen: om familiehulp voor zijn moeder te regelen en voor een onderkomen voor zijn vader en zijn twee zusters te zorgen. Toen de SS-ers binnenkwamen, waren vader en de zusters allang vertrokken. En ook Aaldert die de SS-ers zag aankomen, wist voor de tweede keer binnen een etmaal –weliswaar met veel geluk- veilig te ontkomen. Aaldert zou net op de deel water halen, zag op de westkant van het pand de SS'ers naderen, liet de kraan lopen en rende aan de oostkant het boerderijtje uit. Aaldert dook onder en liet zich wijselijk niet meer thuis zien, tot de bevrijding er was. Kort na de oorlog vertrok hij naar Amsterdam.

Linksboven, achter de blondine, zien we Berend. Die met de witte kraag er naast: Aaldert. Naast hem Arend. Daarna de zussen Jenny en Alie. Op de voorgrond Klaas Blokzijl en Trijntje Pastoor. Op de drempel van de oorlog.

De vraag waarom ze bij zijn ouders een inval deden, juist op het moment dat hij daar geweest was, bleef Aaldert bezig houden, maar werd niet opgehelderd. Was er verraad in het spel? Was hij gezien? Wist men wanneer hij jarig was, en gokte men dat hij thuis zou zijn? Ze zaten achter hem aan, dat wist hij. Sinds mei 1943 stond hij ingeschreven op een gefingeerd adres in het Geeserveld. Op een nabijgelegen boerderijtje in dat Geeserveld woonde Wolter Slomp. Toen deze tijdens landbouwwerkzaamheden, door de SS werd opgepakt, met de woorden: “Nu hebben we je te pakken, Aldert!”, wist Aaldert Blokzijl dat ze hem hadden willen hebben. Maar misschien was er ook een andere reden? Had een van de vele arrestanten uit de vreselijke nacht van 22 op 23 november uit Hollandscheveld en omstreken doorgeslagen, en de naam van Jenny genoemd? Sloeg men daarom zo op haar in? Vragen waar Aaldert niet uit kwam. Vragen die hem ook bezig bleven houden toen we onze tocht door Hoogeveen en omstreken maakten, zaterdag 23 maart 2002.

DE INVAL BIJ DE FAMILIES KRUIZINGA EN STREUTKER

De inval bij de familie Klaas Blokzijl stond niet op zich. Op de late avond van 1 december 1944 en in de daaropvolgende nacht deed een groep SS-ers, onder wie officier Dirk Hoogendam, in minstens drie woningen gewelddadige overvallen. De mensen maakten deel uit van elkaars netwerk, de herinneringen werden gedeeld en kwamen van diverse personen tot mij, waarbij duidelijk werd dat men elkaar kende. Oftewel, panden en personen uit het netwerk van Klaas Blokzijl:

- in het pand van Hendrik Kruizinga op de Geeserraai in Nieuweroord (gemeente Oosterhesselen);
- in de woning van Klaas Blokzijl zelf, aan de Hoogeveense Vaart –eveneens in Nieuweroord (gemeente Hoogeveen), in de buurt van Kruizinga;
- in de woning van Aaldert Streutker op Alteveer (gemeente Hoogeveen), ongeveer 8 kilometer verderop.

De SS-ers omsingelden de boerderij van Kruizinga, dwongen de bewoners de deur te openen en doorzochten het hele pand. Zij arresteerden Jan Kruizinga (zoon van Hendrik) en twee onderduikers: Geert en Jurrie Streutker (zonen van Aaldert Streutker, toen Alteveerstraat 198). Ook de twee dochters van Kruizinga, Rika en Hillie, werden opgepakt. Geert Streutker zat verstopt onder een bed. Hij was bij Hendrik Kruizinga ondergedoken, omdat hij verkering had met diens dochter Hillie. De bruutheid die de SS'ers bij de Kruizinga's aan de dag legden ten aanzien van de arrestanten, sloeg over op het vee. Kruizinga was bouwboer en had maar één koe. De koe werd door de SS'ers doodgeschoten. In de paniek die op dat moment ontstond, toen de schoten vielen, wist Jan Kruizinga te ontkomen. Jan Kruizinga was betrokken bij hulp aan onderduikers en de illegale verspreiding van bonkaarten, en had een wapen in huis. Als ze de spullen zouden vinden, zou hem een zware straf te wachten staan. De omstandigheden boden Jan de gelegenheid om weg te komen. Jan had buiten gestaan, onder bewaking van slechts één SS'er, en had die man in het gezicht geslagen. Jan sprong over het prikkeldraad, het veld in. De SS'er wilde hem achtervolgen, maar viel languit in het prikkeldraad.

Geert Streutker was doodsbang dat bij een volledige doorzoeking van het huis Jan's wapen gevonden werd, en ze allemaal zouden worden afgevoerd – en misschien wel doodgeschoten – als verzetsmensen. Geert probeerde de SS'ers om de

tuin te leiden. Hij vertelde dat zijn vader onderduikers had, wat niet waar was, maar zo zouden de SS'ers weggelokt kunnen worden bij de woning van de Kruizinga's. Vader Aaldert Streutker woonde op Alteveer, Alteveerstraat 198, nog net in de gemeente Hoogeveen. De troep soldaten trok met Geert voorop 's nachts naar Aalderts woning. Ook dit pand werd omsingeld en doorzocht op onderduikers, maar er was niemand te vinden. De woedende SS'ers namen Hendrik Kruizinga, zijn dochter Hillie en Aaldert, Geert en Jurrie Streutker mee naar de school in Hollandscheveld. De vrouw van Aaldert Streutker had nog gevraagd of ze voor Aaldert geen brood mee moest geven. Nee, dat was niet nodig, zeiden de SS'ers. Aaldert zou toch direct doodgeschoten worden. Dat doodschieten was pure dreiging, maar het kwam wel tot ander geweld.

Een door Dirk Hoogendam zwaar mishandelde Geert Streutker moest drie dagen en drie nachten bovenop een kast blijven zitten, terwijl hij doorlopend geslagen werd. Dirk Hoogendam sloeg hem keihard met de kolf van zijn geweer op het hoofd. Uiteindelijk werd Geert overgebracht naar het huis van bewaring in Assen. Aaldert Streutker zocht contact met J. Schneider, de plaatselijke leider van de Todt in Hoogeveen. Schneider deed een goed woordje voor Geert, zodat Geert niet naar een concentratiekamp werd overgebracht. Geert werd overgebracht naar OT-strafkamp Port Natal, waar hij de bevrijding meemaakte. Toen hij in de zomer van 1945 met Hillie Kruizinga uit de Christelijke Gereformeerde Kerk van Hoogeveen kwam, werd Geert aangesproken door Wolter Hartman, van de BS uit Hoogeveen. Deze vroeg of hij Dirk Hoogendam nog eens wilde zien. Wolter wist later over Dirk Hoogendam te vertellen: *"Ik heb oog in oog met hem gestaan. Wij hadden hem in de school aan de Bentinckslaan. Hij zat daar in de kelder, op een oude matras, water op de vloer, en met nog maar één laars aan, want de andere hadden ze hem uitgetrokken."* Wolter zei tegen Geert: *"Geef hem een opdonder in de bek!"* Geert sloeg niet. Geert was er het type niet na.

Uiteindelijk werd de mishandeling door Dirk Hoogendam Geert fataal. Op de één of de andere manier heeft hij er een hersenbeschadiging van over gehouden, die uitwendig te zien was als een flinke bult. Voor de mishandeling had Geert een rond hoofd, daarna was het scheef, wist zijn weduwe te vertellen, en hij heeft zijn levenlang klachten aangegeven over zijn hoofd, dat niet goed voelde. De beschadiging ontwikkelde zich uiteindelijk tot een gezwel, dat hem noodlottig werd. Het zat op een plaats in zijn hoofd waar het niet verwijderd kon worden. Geert gaf zelf aan dat dit een gevolg moest zijn van de mishandeling. Geert Streutker overleed als gevolg van deze tumor op 13 januari 1999.

De gruwelijke behandeling die Geert Streutker van Dirk Hoogendam moest ondergaan stond niet op zichzelf. Ook anderen werden genadeloos op hun hoofd geraamd. Een verklaring daarover vinden we terug in het vonnis van de rechtbank, uitgesproken in 1950, tijdens Dirk Hoogendam's veroordeling. Helaas werden de namen weggelakt, en is er geen ongecensureerde versie voor handen. We lezen:

"XXXXX, oud 38 jaar, wonende XXXXX, Hoogeveen; (verklaart) dat hij op 13 januari 1945 door de SS van Hollandscheveld is gearresteerd; dat des morgens enige lieden van de SS kwamen bij de boerderij van XXXXX waar hij werkte; dat XXXXX al geruime tijd was ondergedoken; dat zij hem vroegen waar XXXXX was; dat hij zeide, dat hij was ondergedoken; dat zij vroegen waarom hij was onderge-

doken, waarop hij antwoordde dat hij bang was voor gevangenneming; dat hij in opdracht van Hoogendam en Pattist over een melkbus moest gaan liggen, waarna zij hem met een handgranaat voor zijn zitvlak en het onderste gedeelte van zijn rug sloegen; dat hij daar geweldig veel pijn van heeft ondervonden; dat hij tegen de avond weer werd verhoord door Hoogendam en Pattist; dat hij toen door Hoogendam weer in het gezicht is geslagen; dat hij daarbij als uitdrukking bezigde: "Daar krijg je een mooi dik hoofd van"; dat hij hierna niet meer in staat was om te lopen en, toen hij nog maar een eindje van de woning was verwijderd, in elkaar zakte; dat zij hem terugbrachten naar de woning van zijn broer; dat hij een paar dagen later werd overgebracht naar Hollandscheveld; dat hij op 2 februari 1945 door de SD van Assen is opgehaald en op 28 februari 1945 verder naar Duitsland (is) getransporteerd."

Terug naar de Geeserraai. Hoe het Jan Kruizinga verging? Hij bleef na de overval op de ouderlijke boerderij de hele nacht in het veld, en liet zich die nacht ook niet zien toen de SS zijn oudste zuster Rika dwong het veld in te lopen, al roepend: "Jan, kom maar, hier is het veilig!" Jan Kruizinga bleef waar hij was. In de loop van de 2^e december 1944 wist hij een "neepiesmuts", een witte vrouwenmuts, te bemachtigen. Met deze muts op het hoofd trok hij verder noordwaars het veld in, naar een onderduikadres. Op afstand leek er een vrouw te lopen.

Inmiddels was de groep SS'ers ook al bij de burens van de Kruizinga's geweest, de familie Blokzijl. Waarschijnlijk is het in chronologische volgorde zo gelopen, dat Hoogendam en consorten, die de overval op de Kruizinga's uitvoerden, direct door gingen naar de familie Blokzijl, en vervolgens onder meer de boerderij van de Streutkers op Alteveer overvielen.

DE INVAL BIJ JAN LEIJSSENAAR

In Hollandscheveld waren Jan Leijssenaar en Jan Kreeft twee vooraanstaande leden van de SDAP. Beiden kwamen in aanraking met de SS. Jan Leijssenaar was bestuurslid van de Moderne Nederlandse Landarbeidersbond sinds 14 november 1925. We vinden hem in het oudste notulenboek van de SDAP, afdeling Hollandscheveld, voor de oorlog als bestuurslid van de afdeling, mede-oprichter van een afdeling van de AJC, mede-oprichter van een bibliotheek, actief voor de arbeiders-toneelvereniging, en meer leidende activiteiten. Als SDAP-voorman zat hij direct in het netwerk van SDAP-voorman Klaas Blokzijl.

Jan Leijssenaar (geb.1894), Klaasje Fieten en hun gezin woonden op het adres Hollandscheveld 26. Dit was niet direct aan het Hoekje. Er liepen twee wijken vanuit het Hoekje naar het zuiden. Jan woonde aan de Jan de Graafswijk, waar hij als landarbeider een klein boerderijtje had. Zijn boerderijtje stond wat achteraf, waardoor hij door onderduikers onopvallend benaderd kon worden en waardoor men eventueel snel weg kon komen als soldaten de wijk opkwamen. In enigszins verbouwde vorm bestaat het pand nog steeds. Het dorp Hollandscheveld groeide er omheen en het huidige adres is Struikheidestraat 2.

Jan was hard met de oorlog geconfronteerd, toen in 1943 drie van zijn vier inwonende zonen (Klaas, Henk en Freek) onder moesten duiken, om aan uitzending naar Duitsland te ontkomen. Zijn jongste zoon Jan kon nog veilig thuis blijven wonen. De gebroeders Leijssenaar verbleven meestal in de omgeving van Slagharen,

Schuinesloot en De Krim. In laatstgenoemde plaats waren ze in huis bij Jan van de Berg. Als ze thuis waren, hadden ze nogal eens kennissen bij zich. Zo nu en dan sprong er een onbekende met een geladen revolver bij jonge Jan in de bedstee, zo wist hij later te vertellen, om vroeg in de ochtend weer te vertrekken. Bij de Krakeelse Dijk waren in de meidagen van 1940 geweren achtergebleven. Deze waren weggegooid door wegtrekkende Nederlandse soldaten. Minstens twee daarvan waren netjes in het vet gezet en weggestopt in Jans schuur. Verder waren er revolvers in huis, inclusief munitie. Deze waren afkomstig van droppingen. Het pand van Jan Leijssenaar gold als wapendepot van de Binnenlandse Strijdkrachten, zo kunnen we concluderen, anders waren de gedropte wapens niet bij hem onder dak gekomen. Aan de andere kant was hij als BS'er geen bekende van de groep van Rieks Zomer. Geen van de door mij geïnterviewde manschappen heeft Jan Leijssenaar genoemd als lid van de lokale groep. Het past echter wel weer in het plaatje van de geïsoleerde verzetslijnen van het linkse verzet. Zo kwam ook Jan Leijssenaar aan wapens. Al met al zat Jan Leijssenaar in de verste verte niet te wachten op bezoek van de SS.

Het ging mis voor Jan Leijssenaar nadat fietsenmaker Jan Kats van de Riegshoogtendijk was opgepakt, verhoord en gemarteld. Hij zou vervolgens de naam van Jan Leijssenaar hebben genoemd, zo werd Jan Leijssenaar verteld. Hij had de voorwaarde gesteld dat ze Jan Leijssenaar niet dood zouden schieten. De wrede verhoormethoden van de SD braken het sterkste lichaam en de sterkste geest. Wie verwacht dat iemand daaronder blijft zwijgen, verwacht het onmogelijke. De kunst was om zoveel te vertellen, dat de SD tevreden was, en zoveel te verzwijgen, dat het belangrijkste achtergehouden werd. Hoe dan ook, als daarbij je naam genoemd werd, zat je diep in de problemen.

Jan Leijssenaar had al een tip gekregen. Er stond wat te gebeuren, maar wat, dat wist hij niet. Wanneer het precies was, dat wist niemand meer, maar het was in november of december 1944. Op een maandagmiddag, rond 13.00 uur, onder een uitzending van Radio Oranje, kwam Robbertsen met een groep Landstormers de wijk op. Henk en Klaas waren er niet, op dat moment. Bij het zien van de soldaten was het huis in rep en roer. Jan en zijn zoon Freek vluchtten door de weilanden naar de bossen. Freek zocht zijn oude adressen op. Jan sliep die nacht bij Albert Metselaar, van Hilligje Giethoorn, op de Schutswijk. De achterblijvers, jonge Jan (geb. 1929) en zijn moeder, Klaasje Fieten, verstopten in paniek alles wat belastend zou kunnen zijn. De revolvers werden tussen de turf gelegd, munitie ging onder wat hooi, en distributiebonnen waarvan de herkomst "onduidelijk" was, gingen in de theeketel. De radio verdween onder de vloer. De Landstormers omsingelden het huis en drongen naar binnen. In de slaapkamer ontdekten ze een luikje in de vloer. Daaronder vonden ze de radio en het vlees van een stiertje, dat een paar weken daarvoor was geslacht. Deze vondst en het gegeven dat de heer des huizes en zijn zoons hadden weten te ontkomen maakt hen zo kwaad, dat ze in het wilde weg op de woning begonnen te schieten. De kogels ratelden onder de pannen.

Verderop werd Jan Wimmenhove door een verdwaalde kogel in zijn knie getroffen. Jonge Jan kreeg het benauwd en probeerde weg te komen. Met zijn hond aan de hand zette hij het op een lopen. Een van de Landstormers, een zekere Gerritsen, had hem tegen kunnen houden. Jonge Jan liep maar een meter of drie, vier bij hem langs. Gerritsen leunde achteloos met een voet op een paaltje, de elleboog op de

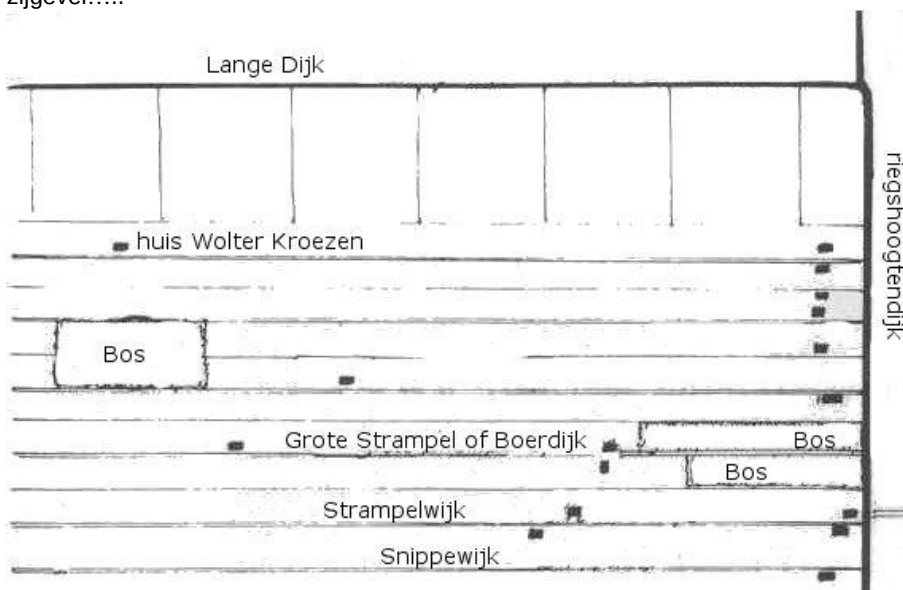
knie. Hij liet jonge Jan ontkomen. Robbertsen op zijn beurt, trachtte de vluchtende jongen met een schot tot stilstand te brengen, desnoods door hem van het leven te beroven. Hij kreeg de kans niet. Klaasje Fieten sprong steeds bewust voor de loop. Zo wist deze moedige vrouw met gevaar voor eigen leven te bewerkstelligen dat haar kind kon ontkomen. Jonge Jan maakte de sprong van zijn leven, door met zijn hond aan de hand over een wijk te springen, vloog nog een keer over prikkeldraad en weg was hij.

Robbertsen werd een ander mens onder deze situatie. Daarvoor had hij nog horloges en alles wat glom in zijn zak gestoken. Daarna was hij aangedaan door het gebeuren. Op een gegeven moment zat hij in de woning te huilen. Klaasje Fieten, de echtgenote van Jan Leijssenaar, werd meegenomen. Ze werd netjes behandeld en niet lang daarna weer vrijgelaten. De woning bleef nog de hele week bezet door de Landstorm. Blijkbaar hadden ze nog een stille hoop dat er zich verdachte personen bij het pand zouden melden. De soldaten zetten thee, zonder de bonnen in de ketel te vinden. Ze stookten het vuur op met de in de woning aanwezige turven. Als ze één rij turven meer hadden gepakt, hadden ze de revolvers gevonden. Vrijdags werd de woning weer vrijgegeven. De hele voedselvoorraad was inmiddels weggeroofd.

Vader Jan Leijssenaar werd enige tijd daarna alsnog opgepakt. Robbertsen arresteerde hem te Nieuwe Krim. Behalve het bezit van een radio kon men hem niets maken. Door Fl. 2.000,= boete te betalen, zou hij van verdere vervolging gevrijwaard zijn. Aldus gebeurde. Tijdens de verhoren dreigde een SS'er Jan dood te schieten. Daarop pakte ook Robbertsen zijn revolver. Als die SS'er Jan dood zou schieten, zou Robbertsen hem doodschieten. Hij herinnerde aan de afspraak die gemaakt was met Jan Kats. Zo kreeg Jan Leijssenaar te horen wie zijn naam doorgegeven had. Of probeerde de psychopaat Karel Robbertsen zo op een geslepen manier tweedracht onder de medewerkers van het verzet te zaaien? Als dat zo is, en als Jan Kats niet over Jan Leijssenaar gesproken heeft, dan is hem dat goed gelukt. Velen bleven Jan Kats wantrouwen. Velen, behalve Arnold Douwes, één van de vooraanstaande LO-mensen uit het District Hoogeveen. Deze bleef hem door dik en dun tot zijn dood toe verdedigen.

Het was ergens in de jaren '90, dat deze herinneringen nog weer eens werden besproken met Klaas Leijssenaar, één van Jans zonen. Dat zijn vader toen bij Albert Metselaar had geslapen. Ja, dat was niet zo gek. De Leijssenaars hadden een afspraak met Albert Metselaar (geb. 1883), die in de achterste boerderij woonde, tegen het bos aan. Albert had altijd een niet-afgesloten deur in het achterhuis, die de jongens konden gebruiken, die 's nachts verdwijnen moesten. Van daaruit konden ze in alle stilte naar het hooivak. De afspraak was dat ze 's ochtends vroeg verdwenen moesten zijn, als de kinderen van Albert Metselaar wakker werden. Die mochten van niets weten. Klaas en zijn broers hadden er ook diverse malen geslapen. Zo vernam ik dat mijn grootvader een soort 'hotel' voor duikelaars had. De band tussen Albert Metselaar en Jan Leijssenaar? Albert hoorde bij de achterban van de SDAP, bij de stemmers, zonder zelf ooit lid te zijn geweest van de partij. Daar sprak je niet over, waar je op stemde, maar wie lid was, was genoemd in de notulen van de SDAP, afdeling Hollandscheveld. Een zoon van Albert Metselaar, ook Albert genoemd, was kameraad met Geert Kroezen, de krantenman die 'De Waarheid' rondbracht. Kortom, volop onderlinge verbanden. Of mijn grootvader ook 'De Waarheid' las? Geen idee. Eén van zijn uitspraken: "Zingen doeje samen, zwiegen doeje allint."

Er was zoveel waar je niet over sprak, of alleen het hoognodige. Als er weer een groep onderduikers in het bos bij de Schutswijk zat, pakte hij met slechts enkele woorden de grote pan met eten voor het gezin van het vuur. Opoe wist genoeg. Ze maakte zwigend nieuw eten. De pan ging het bos in, het vonder over het Dwarsgat bij de woning werd verwijderd, de andere dag stond de pan weer schoon tegen de zijgevel.....

De Ligging van het huis van de familie Kroezen. Aan de linkerkant loopt tegenwoordig de Albartsweg, van boven naar beneden.

IES JACOBS, JOODSE ONDERDUIKER BIJ WOLTER KROEZEN

De familie Kroezen had nooit het eigen verhaal in oorlogstijd op papier gezet, als Ies Jacobs zijn oorlogsherinneringen niet had gepubliceerd, zonder toetsing bij zijn gastgezin. Jan de Vries verwoordde wat er anders was en vulde aan. Zo kwamen herinneringen van Geert Kroezen, de zoon van Wolter Kroezen, op papier.

In Hollandscheveld kende men hem als 'Jacobs'. Hij had geen valse identiteit en geen vals persoonsbewijs, in die dagen. Gezien zijn Joodse uiterlijk had dit ook geen zin gehad. Hij was ondergedoken in Tiendeveen, werd overgebracht naar Anichje Kroezen in het Haagje (oudtante van Geert Kroezen) en werd de dag erna op de avond, toen het donker was, op de fiets door Geert Kroezen en zijn vader Wolter opgehaald en naar hun woning gebracht. Isaac Jacobs (1918-2011) was een Joodse graficus, etser, schilders graficus, illustrator en aquarellist. Met andere Joden was hij tewerk gesteld in een werkkamp in Drenthe. Daar ontsnapte hij in de zomer van 1942, toen overplaatsing naar kamp Westerbork dreigde.

Annichje Kroezen (geb. 12 januari 1884) was een dochter van Wolter Kroezen en Geertje Zwiep. Ze was op dat moment (zomer 1942) al 58 jaar oud. Ze was ongehuwd. Wat van haar bekend is, is dat ze werkster was geweest bij de familie Van der Sleen aan het Alteveerse opgaande, wonend net ten zuiden van de Leiendijk. Ze woonde zelf op dat moment op de noordkant van het Haagje, naast de bakker die op de noord-west-hoek van de huidige Albert Rozemanstraat woonde. Annichje Kroezen was actief SDAP-lid en op dat moment contactpersoon van het verzet. Ze ving regelmatig personen tijdelijk op. Eens was er een Joodse vrouw bij haar ondergebracht, die zo'n honger had, dat ze teveel at, en vervolgens lichamelijk helemaal van streek raakte. Ze kwam aan de diarree en alles zat er onder. Op de fiets en het laatste stuk lopend langs de wijk maakte les Jacobs de tocht van Annichje naar de woning van Wolter Kroezen, kleinzoon van Wolter en Geertje Zwiep. Jan de Vries verwoordde de herinneringen van Geert Kroezen (**portret, blz.17**) de zoon van Wolter Kroezen (**portret, hierboven**) en diens reacties als volgt:

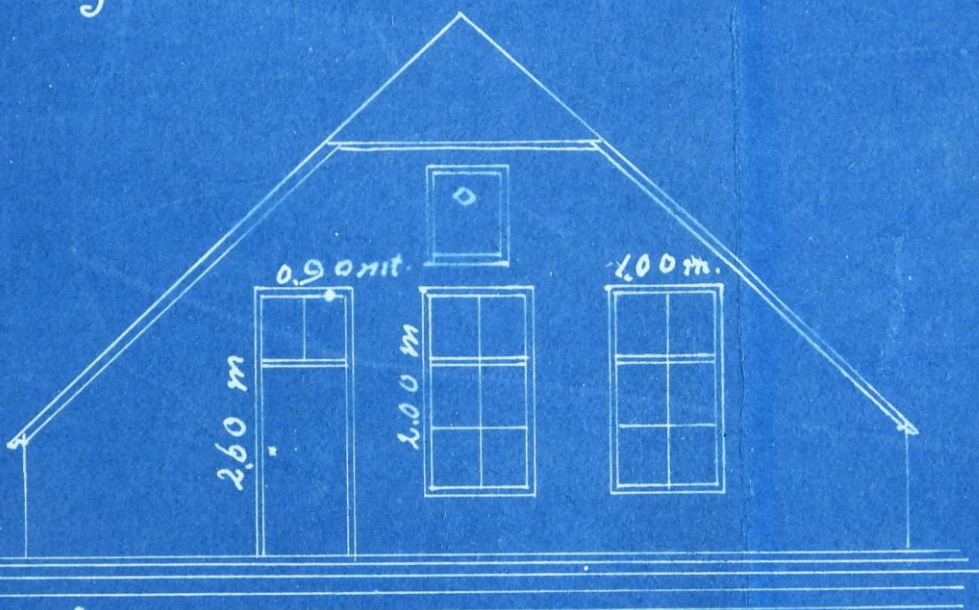
“Als Jacobs aankomt in huize Kroezen ruikt hij de vertrouwde geur van vee. Welke dieren hij ruikt weet hij niet. Hij herinnert zich jonge geiten, maar die hadden ze bij Kroezen niet. Wel lammeren maar niet in het najaar natuurlijk. Er waren jonge biggen, die de familie had gekocht om vet te mesten en te slachten. Maar omdat een varken een onrein beest is zal dit wel selectief weggefilterd zijn, of hij herkende dit beest niet. Hij was tenslotte een stedeling. In het achterhuis waren stallen afgetimmerd voor de biggen en schapen, op de deel (zie tekening) stonden de fietsen en dergelijke. les dacht dat het toilet bestond uit een emmer en dat de plaats niet was afgetimmerd. Geert lijkt dit stug, hij kan zich niet anders herinneren dan dat de wc vroeger buiten als (driehoekig) huisje bij de mestvaalt stond. Tijdens een storm waaide hij daar om en sindsdien (ver voor Jacobs er was) was er een toilet afgetimmerd in het achterhuis.

*Dochter Tiny zou, volgens Jacobs heimelijk verliefd op hem geweest zijn, maar niemand in de familie kan zich hier iets bij voorstellen. Tiny had al vaste verking met Hendrik Kats, waarmee ze eind 1943 zou trouwen. We kunnen het Tiny helaas niet meer vragen; ze overleed al in 1951. Dat niemand hiervan ook iets heeft gemerkt zegt eigenlijk al genoeg. Want er waren genoeg mensen in dit kleine huis aanwezig. Vader Wolter (**portret**) was weduwnaar van Aaltje Uiterwijk, waarbij hij 7 kinderen had. De oudste, Aaltje woonde nog thuis en had een baby, Tinus, waar les Jacobs een mooie tekening van maakte en die in het boek afdruckte samen met een aan hem opgedragen gedicht. De tweede dochter, Margje was in 1940 getrouwd met Albert Zuidema, zij was de enige die het huis al uit was. Dan kwam Tiny, daarna Geert, en dan de kinderen Geertje (13 jaar), Gerrit (11 jaar) en Piet (9 jaar). Met 7 bewoners was het zonder de onderduikers ook al een drukte van belang. Jacobs schetst dan ook mooi het rumoer, kabbelen, spelletjes doen en liedjes zingen in huis.*

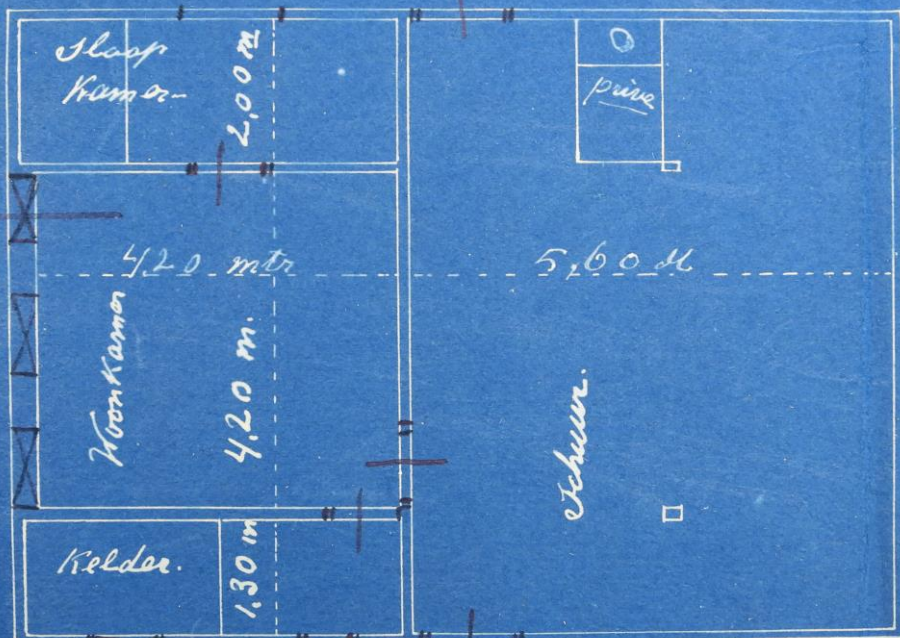

De woning van Wolter Kroezen, in zijn laatste fase, kort voor de afbraak. Het pand stond op wat nu bedrijventerrein Riegsmeer heet. Op de oostkant van de Albertsweg, tussen de weg en de Riegshoogtendijk.

De bouwvergunning van het pand van Wolter Kroezen was van 14 september 1921. Als we de blauwdrukken erbij halen, dan zien we een traditionele arbeidersboerderij, zoals er in die dagen vele werden gebouwd, maar zoals die nu niet meer bestaat. Er stonden er minstens één op een gemeentelijke monumentenlijst, maar die lijst is opgeheven. De betreffende woning moest afgebroken worden op last van de gemeente, net als deze woning van Kroezen.

Er was vaak een reden voor les Jacobs om te rennen. Nieuwsgierig als hij was wilde hij alles en iedereen zien, waarbij hij regelmatig uit het oog verloor dat niemand hem mocht zien. Hij bracht daardoor nogal eens de familie in gevaar. Toen oom Klaas Pastoor een keer op bezoek kwam, bleef hij gewoon aan tafel zitten. Op een gegeven moment zei Jacobs: "mag u mij wel gezien hebben?", waarop Pastoor reageerde: "mijn jong, daar kun je nu toch niets meer aan doen?!" Oom Klaas hield zijn mond, want na de oorlog bleek zelfs zijn broer Albert niet te weten dat er bij de Kroezen onderduikers hadden gezeten.

Klaas op zijn beurt kwam nooit te weten dat korte tijd na dit bezoek een 2^e joodse onderduiker, Henk Bonewit, in het huis van Kroezen kwam. Jacobs logeerde, eerst alleen, later samen met Henk Bonewit op de bovenverdieping in de slaapkamer. Beneden was 1 bedstee en nog een slaapkamer. Eens kwam de bakker op bezoek. Je kon hem vanaf de wijk zien aankomen. In plaats van zich te verstoppen zoals hem werd opgedragen, ging Jacobs voor het raam staan om te zien wie er aan kwam. Tiny bedacht zich geen moment en pakte hem bij kop en kont en smiet hem de slaapkamer in en deed de deur dicht. Jacobs maakte een mooie tekening van aardappelrooiende mensen op het land van de buren, dat hij vanaf zijn slaapkamer kon zien. Hij vertelt er niet bij, dat hij bij deze buurman wel eens aardappels stal (wat wel meer gebeurde in die tijd).

De aardappelsorteermachine stond aan de weg, en hier mocht les niet komen. Normaal gesproken ging hij elke avond na het eten uit "marcheren", zoals hij het zelf noemde. Onder de appelbomen in de boomgaard maakte hij dan cirkelvormige bewegingen, en kon hier tijden mee zoet zijn. Nu ging hij echter naar de sorteermachine aan de weg. Aaltje zag hem en trok een broek en jas aan, deed de pet van vader op, en met deze vermomming aan maakte ze een omtrekkende beweging om hem te verrassen. Toen Jacobs in de verte deze vreemde "man" zag naderen, was het weer rennen geblazen. Niet het veld in om zich te verstoppen, maar rechtstreeks naar huis!

Op een avond kwam Geert terug van het melk halen bij Geert Pastoor, die een wijk verderop woonde. Jacobs herkende Geert niet en begon in naar huis te rennen. Dwars door de mestvaalt heen schoot hij in huis. Het huis stonk een uur in de wind, net als les die er niet uit zag!

In de loop van 1943 werd het steeds gevaarlijker voor de onderduikers. De SD kamde de provincie uit op zoek naar joden. De joden bij de familie Kroezen moesten een veilige verstopplek hebben als er een razzia gehouden zou worden, want normaal leefden ze gewoon in huis, en sliepen boven in de slaapkamer. Jacobs herinnert zich hier ook weer een heel andere schuilplaats, dan die Geert voor de onderduikers bouwde. les beschrijft een gat in de grond waar ze alleen in konden liggen. Wel kon er nog een keulse pot in (ca. 60 cm hoog!) om de behoeftes in te doen. Hoe ze hier dan op moesten gaan zitten vertelt hij niet. Maar voor ze in deze schuilplaats kwamen, zaten ze volgens Jacobs eerst in een schaapskooi achter in het veld. Een dergelijke schaapskooi is Geert helemaal onbekend.

De schuilplaats die Geert bouwde was bovengronds, opgebouwd uit turven in ringen gestapeld. Het had een binnendoorsnee van ca. 2 bij 1 ½ meter, en was 1 ½ meter hoog. Hierboven lagen planken, en daarop en er verder omheen waren nog

meer turven gestapeld, zodat een grote turfhoop ontstond van 3 à 4 meter buit- enom gemeten. In het midden werd een kachelpijp geplaatst voor de ventilatie. Bo- venop de hoop, ter voorkoming van lekkage of uitdroging van de turven, en ter camouflage van de pijp, werden aardappellangen gelegd. Deze turfhoop stond ongeveer 10 meter van het huis af, zodat de onderduikers er snel naar toe konden vluchten als er onraad dreigde. Want ze zaten er niet, zoals Jacobs zegt, 10 dagen en nachten in opgesloten, maar ze overnachtten er slechts, en dan niet meer dan 3 à 4 nachten. Overdag waren ze gewoon in huis, en mocht er iemand de wijk op ko- men , of mocht er een razzia dreigen, dan konden ze zich verstoppen in de turf- hoop.

De dreiging werd steeds ernstiger, waardoor het voor de familie, met nog kleine kin- deren, maar ook voor de onderduikers, te gevaarlijk werd. In een gesprek zei Ja- cobs eens dat, mocht hij worden opgepakt en ondervraagd worden, dan zou hij zijn onderduikadres wel verklappen. Hij zou dan toch niet anders kunnen? Henk Bone- wit dacht daar anders over; hij had altijd een klein zakmes bij zich. Hij zei, dat als hij gepakt zou worden, dan zou hij zijn polsen doorsnijden! In het najaar van 1943 ver- trokken de beiden joodse onderduikers. 's Avonds in het donker werden ze door Geert 2 wijken verderop, aan de andere kant van het bos gebracht, en daar door anderen overgenomen. Ze zouden naar Nieuwlande gaan en van daar verder, maar niemand die het precies wist want dat was veiliger."

Tot zover hoe Jan de Vries de herinneringen van Geert Kroezen – zijn schoonvader – op papier zette. Geert Kroezen was een belangrijke schakel in het ontstaan van de CPN in de buitengebieden van Hoogeveen, doordat hij 'De Waarheid' rond ging brengen bij iedereen waar deze illegale krant welkom was. En het was 'De Waar- heid' in combinatie met linkse onderduikers, die daarbij de doorslag zouden geven.

KORTE GESCHIEDENIS VAN HET HUIS EN DE GROTE EIK

In 1918 werd de Landarbeiderswet aangenomen. Daardoor werden landarbeiders in staat gesteld om met ondersteuning van de Staat een boerderijtje te stichten, waardoor ze meer gebonden werden aan een streek en voldoende bestaan konden verwerven, naast het loon dat ze als landarbeider zouden kunnen blijven verdienen. Wolter Kroezen (geb. 8-11-1895, gemeente Beilen) maakte daar gebruik van. Hij kocht 74 are en 90 centiare land op de noordkant van de Van der Sleenswijk, op de Alteveerse Wijken. Het ging om de kadastrale sectie N 812 en een gedeelte van N 486. Voor de bouw van de woning leende hij f 1500,- en voor de grond f 550,-. Een bedrag van f 1840,- werd geleend van de gemeente Hoogeveen op 19 januari 1921. Wolter had zelf ook nog wat geld gespaard. De grond werd gekocht van land- bouwers Jan Lip en Hendrik Hendriks Lip uit Hollandscheveld, en de landbouwers Sake Pol en Geuchien Sok uit Alteveer. Dat jaar werd het boerderijtje gebouwd. Het is het pand dat we later zouden leren kennen als 'aan de Albartsweg'. Aanvankelijk sprak men van woning Riegshoogtendijk F 131b, al lag het ook een flink stuk van die dijk af. Later werd dit Riegshoogtendijk 52, en na hernummering van 94. De be- woners voelden zich ook geen deel van Alteveer. Ze waren deel van Hollandsche- veld, wat het adres bevestigde.

Betalen van rente ging moeilijk, want er was aantoonbare tegenslag. De rente over 1923 werd niet gestort en Wolter vroeg op 1 maart 1924 uitstel van betaling aan bij

de gemeente. *“Ik kan bij gezondheid tegen die tijd een paar varkens zo zwaar krijgen, dat ik dan mijn schuld kan betalen”,* schreef hij. *“Hollandscheveld, 11 december 1925. Door omstandigheden ben ik voort direct niet in staat aan mijn verplichtingen te voldoen. Ik heb al mijn aardappelen nog die ik verbouwd heb, als die bij prijs geweest waren, had ik wel betaald gehad. Om die reden vraag ik svp uitstel tot het voorjaar, want ik heb het van 't jaar slecht. Eerst mijn vrouw ziek, waar ik van begin maart tot juni om bij huis geweest ben en niets heb kunnen verdienen, toen de bevalling van mijn vrouw, daarna heb ik ook mee geweest naar België, de kunstmest moest ik ook nog betalen, wat ik ook nog klaar gekregen heb. Maar nu heb ik beslist voort geen geld om direct de rente en aflossing te betalen.”* Hij werd wel in staat van faillissement gesteld, maar het plaatsje werd niet verkocht. De gemeente Hoogeveen accepteerde de situatie en stelde Wolter in staat alsnog zijn schulden te voldoen.

Wel werd de gemeente na zes jaar in een brief van 4 juni 1927 nog kritisch over de woning. Er ontbrak een regenbak. Laten we niet vergeten dat dit een tijd was dat men liever water uit de wijken dronk, een regenbak kostte nodeloos geld. Er waren geen stenen dorpels onder de voorgevelkozijnen, de windveren in de voorgevelmuur waren niet aangemetseld en de drempels onder de achterdeuren waren uitgevallen. De dakpannen moesten ook worden nagezien. Binnen een maand zou Wolter dit moeten herstellen. Uit de keuring van gemeentewerken weten we echter met zekerheid dat het pand is gebouwd in 1921. Derk Jan Beumer voerde de keuring uit op 3 juni 1927. Uitstel van betaling werd nog enige malen daarna gegeven, onder meer om de brandverzekering te kunnen betalen. Wat Wolter overkwam, overkwamen er meer. De lening vroeg het maximum en iedere tegenslag betekende gebrek aan geld. Maar hij kwam er door en hield zijn boerderijtje. Eerste worsteling.

Bij de bouw van een pand werden doorgaans bomen geplant, die voor bescherming zouden kunnen zorgen tegen wind of zon. Wolter Kroezen plantte een zomereik bij zijn woning. De voorkant van het pand stond op het oosten en de boom zou voor schaduw moeten zorgen, als de ochtendzon vol op het pand stond. Hij plantte een zomereik (*Quercus robur*), Europees hardhout. Dat de boom het huis zou overleven, dat stond eigenlijk bij voorbaat al vast. Er wordt bij deze eik gesproken van een gemiddelde leeftijd van 800 jaar. De oudste zomereik in Nederland zou zelfs 1000 jaar oud zijn. Hoe oud is de boom als je hem plant? Een eikel valt, er groeit een sprietje met een paar blaadjes. Zomereiken waren niet zeldzaam. De eikel van Wolters boom zal ergens in de buurt zijn gevallen. Dan gaat hij omhoog. Het duurt wel een jaar of 6 voor je een goede poteling hebt, om bij de boerderij te kunnen zetten. De inschatting is dan ook dat de zomereik bij Wolter Kroezen's woning rond 1915 als eikel viel.

Wolter Kroezen en Aaltje Uiterwijk kregen op 5 juni 1917 hun eerste kind, dochter Aaltje. Het werd gedoopt in de Hervormde kerk van Hollandscheveld. Ook hun tweede kind werd daar in 1920 gedoopt. De socialistische voorman Wolter Kroezen kwam als zoveel socialisten met de kerkelijke politiek in conflict. Meer dopen zijn niet gevonden. Diverse socialistische voormannen waren echter nog steeds religieus ingesteld. De arbeidersbeweging, dat was Wolters tweede worsteling. Tijdens

De oude eik, eenzaam na het afzagen van de andere bomen. De levenskracht is nog groot. Het blad is op 17 april 2023 aan de weg naar buiten begonnen.

de Tweede Wereldoorlog was de eik al zo hoog, dat de schaduw volop werd gegeven. Wie genoten ervan? Ook de onderduikers, die bij hem in huis waren, en ook in het nabijgelegen bosje verbleven. De strijd tegen het nationaal-socialisme, de derde worsteling. Yad Vashem-onderscheiding hebben de mensen van de rode verzetslijn niet gehad. Hoefde niet. Je deed het uit naastenliefde, medemenselijkheid, hoe je het maar wilde noemen, niet om met openlijk vertoon van te profiteren. Deze boom, de eik bij zijn woning, dat is een levend monument voor het rode verzet.

In 2018 is het boerderijtje afgebroken. Een tot op hoog niveau bevochten industrieterrein kon in de verkoop worden gebracht. De boom kwam op een beschermde bomenlijst. Toch werd een kapvergunning afgegeven. Op dinsdag 28 maart jl. is een flink deel weiland en aarde verwijderd, in de directe omgeving van de boom. Het broedseizoen voor weidevogels begon op 15 maart. Dan is dit een verboden handeling. Een aantal natuurliefhebbers weet te vertellen van reeën, fazanten, hazen, torenvalken, tuinfluiter, kneutjes, buizerds, rietgorzen, geelgorzen, roodborstapuiten, putters, graspiepers, boompiepers, tapuiten, grasmussen, bosrietzangers, gele kwikstaarten, rode wouw, patrijzen en grauwe klauwieren, ze zagen het er allemaal. Inclusief het bedrijf dat in het broedseizoen alles overhoop haalde. De gemeente zal het bedrijf wel kennen. Gemeentelijke monumentenlijst, broedseizoen, beschermde bomenlijst, doet het er wat toe? Als de boom blijft, laten we de plaats dan ook officieel kenmerken met een bordje en wat informatie. Hier staat een getuige van het socialistische en communistische verzet uit de oorlog. Als de boom blijft. De huidige worsteling.

JAN KREEFT EN DE OOSTLANDBOEREN

De SDAP-voorman Jan Kreeft woonde in de oorlog op het adres Kerkhoflaan 39. Dat is nu aan de naar hem genoemde weg, Jan Kreeftweg 3. Tegenover hem stond de boerderij van de Stichting Jonkheer Rudolph van Echtenfonds, in de volksmond 'De 5000 Morgen' genoemd. De opbrengst van het boerenbedrijf en de bossen op de zuidkant van de Kerkhoflaan waren en zijn voor steun aan kerk, school en armen. Op de boerderij woonde Boele Meijer en zijn gezin. In september 1944 dook het gezin onder. De boerderij werd overgenomen door twee Oostlandboeren. Deze hadden aanvankelijk gekozen voor een nieuw bestaan in de door Duitsland op Rusland veroverde Russische gebieden. Na de terugtrekking van de Duitse troepen moesten ze de gevorderde boerderijen weer verlaten. Ze kregen overal in Nederland boerderijen ter beschikking van boeren die door de Duitsers als "Partizanen" werden beschouwd, of die door de dood of de vlucht hun panden hadden verlaten, en waarbij daardoor hun rechten als eigenaar of gebruiker als vervallen beschouwd werden.

Boele Meijer was weg en hij had zelfs zijn paarden nog onder laten duiken in een hut in de bossen. De Oostlandboeren heetten Willem Veldman en Willem van Lierop ("Gekke Willem"). Ze eisten van de vaste landarbeiders van Boele dat ze voor hen bleven werken, wat ook gebeurde. Toen een inwonende vrouw ziekelijk begon te worden werd Roelie Kreeft, de dochter van Jan Kreeft, onder bedreiging van een geweer als huishoudster aangesteld. De Oostlandboeren hadden invloed bij de officieren van de SS'ers die gelegerd waren in de openbare lagere school bij de Hervormde kerk van Hollandscheveld. De officieren woonden in de pastorie van de Hervormde kerk.

De officieren waren kind aan huis bij de Oostlandboeren. Regelmatig reden ze op hun paarden over de Kerkhofdijk naar 'hun' boerderij. Ze feestten en dronken daar.

Ze hadden er hun pleziertjes met twee jonge vrouwen van het Rechthuis, de eerste vaart ten zuiden van de bossen. Er werd op een gegeven moment zoveel gedronken, dat een van de SS'ers cowboy wilde spelen en met paard en al bij de Oostlandboeren in huis kwam, en begon te schieten. De gaten zaten in het plafond. Oftewel: de boerderij was verwonden tot een pretpaleis, als nevenvestiging van de pastorie van de Hervormde Gemeente. Dat was een woning die vanwege de voorbereidingen van razzia's uitgroeide tot het voorportaal van de hel. De boerderij tegenover Jan Kreeft was een beetje hun 'hemel'. En Roelie Kreeft moest zich er maar mee te redden. Diverse landarbeiders waren eveneens bij de Oostlandboeren aan het werk gesteld. Deze mensen hadden keus. Je kon tewerk gesteld worden in Duitsland, je kon vervangend werk doen bij de Oostlandboeren, en je kon als onderduiker geen van beide doen. Roelie Kreeft had geen keus. Zou ze haar huishoudelijk werk niet doen, zou ze zelf of haar familie worden doodgeschoten. Dat zette Jan Kreeft eveneens onder grote druk. Hij kon zich niet inzetten voor opvang van vervolgd. Hij zat te dicht bij alles controlerende en alles ziende SS'ers en Oostlandboeren.

Kort voor de bevrijding zijn de beide Oostlandboeren gevlucht. Toen leek voor de inmiddels 19-jarige Roelie Kreeft de nachtmerrie voorbij. Ze hoefde niet meer verplicht hun huishouding te doen, onder druk van doodsb bedreigingen. De SS'ers hadden haar lieflijk met rust gelaten. De Oostlandboeren hadden echter wel het meubilair van de familie Meijer meegenomen, dat de Meijers hadden laten staan, toen deze in beslag genomen werd. Omdat men ervan uitging dat de dienstmeid overal van af zou weten, werd haar naam doorgegeven aan de Binnenlandse Strijdkrachten en werd ze opgepakt. Dit volledig ten onrechte. Ze wist nergens wat van, was niet pro-Duits en was alleen aan het werk gebleven vanwege de bedreigingen in de richting van haar en haar familie. Een zeer boze vader Jan Kreeft verscheen bij café Metselaar (hoofdkwartier van de BS) en haalde zijn dochter weg uit de verhoren.

Voor Roelie Kreeft heeft nadien steeds de angst gespeeld dat haar arrestatie haar had besmet. Wat moesten de mensen wel niet van haar denken? Ze was geen moffenmeid, ze had niet geheuld met de vijand, ze was als slavin ingezet, en met woorden gebonden aan handen en voeten. Haar verhaal is geen smet op haar zelf geworden, want die rust op de schouders van de Oostlandboeren. Moge deze tekst voor wie twijfelden haar rehabiliteren. Later woonde ze in Hoogeveen. Daar wist men niks van Oostlandboeren en Boele Meijer. Zo diep zat de schaamte.

GEERT EN JAN KELLIJ EN DE OMSLAG BINNEN DE SDAP

Klaas Blokzijl was getrouwd met Trijntje Pastoor, een dochter van Arend Pastoor en Roelofje de Jonge. Een zuster van Trijntje Pastoor heette Jentje Pastoor. Ze was getrouwd met Geert Kellij en woonde met hem in het pand 31^e Wijk 13. Via Klaas Pastoor werd zijn hele netwerk bij het verzet betrokken. Zo ook de familie Kellij. Jan Kellij, een zoon van Geert en Jentje, maakte al die onderduikers bij hem thuis bewust mee en kon een heldere link leggen tussen deze mensen en de opkomst van het communisme, zowel in zijn eigen familie als bij anderen, eveneens in het netwerk van Klaas Blokzijl.

“Voor de oorlog was Berend, een zoon van SDAP- raadslid Klaas Blokzijl, naar Amsterdam vertrokken. Klaas Blokzijl woonde te Nieuweroord, op de noordkant van de

Verlengde Hoogeveensche Vaart, in een boerderijtje. Dit gebied valt momenteel (= jaren '90) onder de gemeente Westerbork. Toen in 1942 een begin gemaakt werd met de jodendeportaties, gebruikte Berend Blokzijl zijn familiecontacten bij het opzetten van een onderduiklijn. Amsterdamse Joden kwamen in Drenthe terecht, bij Klaas Blokzijl. Via Klaas Blokzijl werden ze ondergebracht bij zijn kennissen en familieleden. De meeste onderduikers via deze lijn waren Communisten, die in SDAP-kringen opgevangen werden. Dit leidde tot flinke discussies. Niet over het onderduiken op zich, maar over de verschillende maatschappijvisies. Ook De Waarheid werd illegaal verspreid in Nieuweroord en Hollandscheveld en omstreken. Het blad voedde de belevingswereld van degenen die genegen waren tot deze stroming over te gaan.”

Deze herinnering is veel minder genuanceerd dan wat Aaldert Blokzijl vertelde. Jan Kellij herkende heel duidelijk de linkse inslag van de in zijn ogen vooral Joodse onderduikers, die via de Blokzijls naar Drenthe kwamen. Ook in dit gastgezin van de rode lijn werden wapens verworven, en wel op een hele bijzondere manier. Benjamin 'Benne' Van der Sleen (geb.1915) was een ongehuwde zoon van Klaas van der Sleen en Trijntje Benjamins van de 6^e Krakeelse Wijk, iemand uit de buurt dus. Hij was aanvankelijk in de kost bij Bertus Snijder met Nellegie aan de 31e Wijk (31^e Wijk no.8). Benne werd tewerk gesteld in Duitsland en zat daar in een kamp. Hij trad toe tot de NSKK en werd chauffeur aan het Oostfront. Als zodanig was hij bewapend en hij vocht daar gewoon mee, om te overleven, zo vertelde hij. Tijdens een verlof, waarin hij naar de 31e Wijk kwam, dook hij onder bij de familie Kellij. Dit is bewust gebeurd, in overleg met mensen van de BS uit Noordscheschut, opdat deze mensen aan zijn wapen en zijn uniform konden komen. Door dienst te nemen bij de NSKK had Benne uit het werkkamp willen komen, maar wat daar tegenover stond aan het Oostfront, was nog veel erger, zou hij de Kellij's vertellen. Hij greep de 'ruil' (onderduikadres tegen wapen en uniform) dan ook met beide handen aan.

Door verraad kwam de SS achter zijn verblijfplaats. De woning van de Kellij's werd doorzeefd met kogels, omdat ze dachten dat hij nog wapens had. Benne zat toen al ondergedoken in het bos en bij anderen, wat nog een flinke tijd geduurd moet hebben. In deze herinnering – van zoon Jan Kellij – wordt de link gelegd met de BS van Noordscheschut. De familie Leijssenaar was later bij de BS van Slagharen. De jongens van de rode verzetslijn traden gewoon toe tot de BS, maar voor het zover was waren eigen wapens blijkbaar niet ongewoon.

NA DE BEVRIJDING

Hoogeveen en de buitendorpen werden bevrijd op 10 en 11 april 1945, voornamelijk door Belgische SAS-troepen en deels door de Manitoba Dragoons. De jongemannen uit SDAP-kringen die de wens ertoe hadden, gingen op in de Binnenlandse Strijdkrachten. Zo ook Arend Blokzijl, zoon van Klaas en broer van Berend en Aaldert Blokzijl. Zo ook Jan Kellij en een zoon van Jan Leijssenaar. Politiek kwam de grote vraag op tafel: hoe verder? De SDAP ter plaatse was verdeeld.

Na de bevrijding kwam ook de SDAP weer boven water. De eerste na-oorlogse vergadering werd gehouden in café J. Bijleveld, 1 juni 1945. Partijgenoot Kroezen fungeerde als voorzitter op de oprichtingsvergadering. Hij hield een inleiding over de hervorming en vernieuwing die zowel links als rechts in de politiek plaats zou heb-

ben. Een 26-tal leden gaven zich direct al op. Als bestuur koos men Jan Leijssenaar (voorzitter), Hendrik Jonker (secretaris), Koert de Vries (penningmeester), Hendrik Fidom Jr., Albert Snijder, Gerrit van der Sleen en Joh. de Vries. De partij is de oorlog niet zonder kleerscheuren doorgelopen. Piet Schonewille was net voor de oorlog een vooraanstaand lid. In de oorlog werd hij groepsleider van de NSB. Koert de Vries glipte tussen de regels door. Hij werd in 1943 binnen de melkfabriek, waar hij werkzaam was, naar voren geschoven als voorman van het Nederlands Arbeids Front, de pro-Duitse vakbond. Voor zover dit een echte vakbond was. Daarbij was Koert onder leiding van NAF-voorman en NSB'er Derk Jonkman. Maar alleen vanwege het lidmaatschap van het NAF werd je niet vervolgd. Koert kon door, en hij kon zelfs Piet Schonewille opvolgen als administrateur van de tuinbouwvereniging ter plaatse.

Omdat de posterijen nog niet op gang gekomen waren, werd het "Vrije Volk" op het platteland niet of slecht bezorgd. Verschillende jongens van leden hadden de krantenbezorging op zich genomen en zouden dat voorlopig blijven doen. De 22ste juni hield men zich bezig met de nevenorganisaties, de ledenwerfacties en het "Eigen Gebouw". B. de Vries stelde zich beschikbaar om het toneel weer op gang te brengen, Albert Snijder wilde het zelfde wel doen met de bibliotheek. Een vrouwenclub viel nog niet op te richten, om reden dat er nog geen vrouwelijke leden waren. In 1946 maakten de mannen 21 echtgenotes lid, zodat ook die vrouwenclub weer in gang gezet kon worden. Ze begon klein. De 27ste maart 1946 werd ze opgericht door tien dames, toen nog de enige vrouwelijke leden, om per 31 december de 21 vol te maken. De 22ste juni 1945 werd een commissie benoemd (J. van der Weide, J. Everts en G. Schraa) om de schouders onder het Eigen Gebouw te zetten.

In 1946 ging de commissie ter ziele en werd de Vereniging Eigen Gebouw opnieuw opgericht. Na veel collecteren was er voldoende geld binnen om de grote stap te wagen. In 1947 verrees het Eigen Gebouw aan de Kerkenkavel. De afdeling van de SDAP was weer de rechtmatige bezitter geworden van het in 1940 afgestane bouwterrein. Eigenlijk had de socialistische beweging in de periode 1945-1946 ook al een "eigen gebouwtje". De SDAP had voor al haar activiteiten en die van de nevenorganisaties een zaal gehuurd, die alleen door hen gebruikt zou worden. Ook de AJC werd weer opgericht, maar de Hollandscheveldse afdeling kwam maar moeilijk van de grond.

Formeel was de SDAP in Hoogeveen niet gescheurd, want formeel had de partij in de oorlogsjaren opgehouden te bestaan. Feitelijk scheurde wel de achterban van de partij. Na de bevrijding wilde Paul de Groot, één van de vooroorlogse leiders van de CPN in Nederland, verder met een progressieve volkspartij. Vandaar dat hij de CPN niet heroprichtte, maar in mei 1945 kwam tot de oprichting van een nieuwe partij, de 'Vrienden van de Waarheid'. Op een partijconferentie in juli 1945 werd een interne machtsstrijd uitgevochten. Paul de Groot won deze strijd. Om de zaak bij elkaar te houden is het echter toch tot heroprichting van de CPN gekomen, maar dan wel onder de naam 'CPN/De Waarheid'. De krant 'De Waarheid' bond de 'echte' communisten en de leden c.q. stemmers van de SDAP die een linkere lijn voor stonden. In Hoogeveen en omstreken kwamen in oktober 1945 de lezers bij elkaar tijdens een propaganda-avond in hotel Mulder, in de Grote Kerkstraat. We lezen in de Hoogeveense Cou-rant van 17 oktober 1945:

“Als sprekers fungeerden de heren Vlieger en Zuidhof uit Assen. De heer Vlieger sprak voor de CPN als eerste spreker en de heer Zuidhof sprak over zijn ervaring in 4 ½ jaar in verschillende concentratiekampen. Hetgeen hij daar beleefd heeft, was onbeschrijfelijk. In 't laatst riep hij de aanwezigen dan ook op om zich aan te sluiten bij de CPN, met als resultaat dat een afdeling der CPN alhier werd opgericht met 13 leden. Het bestuur bestaat uit de heren H. Broens, voorzitter, Coevorderstraat 33, R. ten Caat, secretaris, Kanaalweg 52 en K. Kikkert, Penningmeester, Coevorderstraat 32.”

Klaas Blokzijl nam in 1945 zitting in de Hoogeveense noodgemeenteraad. Dit op basis van zijn lidmaatschap van de raad vóór de oorlog. Inmiddels had hij al gebroken met de SDAP. Eigenlijk was hij op dat moment partijloos. Er waren ook nogal wat mensen in de gemeente Hoogeveen die zich niet bij de CPN aan wilden sluiten, maar er dicht tegenaan hingen. Zowel de CPN als de Vrienden van De Waarheid organiseerden zich na de oorlog op plaatselijk niveau. Klaas Blokzijl werd lijsttrekker van de ene lijst, waarin beide stromingen samen de verkiezingen in gingen, onder de naam CPN. Bij de verkiezingen van 1946 speelden verschillende zaken door elkaar. Het waren voornamelijk oud-SDAP-stemmers die voor Klaas Blokzijl kozen, maar voor de één gold dat ze de nieuwe PvdA niet zagen zitten, de ander koos Klaas om het vertrouwen dat hij als persoon bij hen verworven had, terwijl de derde bewust voor het communisme koos omdat hij of zij van mening was dat ons land aan iets totaal nieuws toe was, daar de partijen van voor de oorlog de problemen ook niet aangekund hadden.

In 1946 slaagde de CPN erin ook een zetel in de Hoogeveense gemeenteraad te veroveren. Vóór de oorlog haalde deze partij bij verkiezingen hooguit enkele tientallen stemmen (35 bij de kamerverkiezingen van 1937) of nog minder (7 bij de Statenverkiezingen van 1939), en dat over de hele gemeente gerekend. De gemeentelijke cijfers over 1946 waren: 443 (kamer), 443 (staten) en 593 (gemeenteraadsverkiezingen). Met 7,1% van de stemmen zaten ze stevig in hun zetel: 5,9% was al voldoende geweest. Voor de oorlog was er ook geen plaatselijke afdeling van de CPN. Deze werd daarna pas opgericht, maar de groep mensen die daar de schouders onder zette, werd al tijdens de bezetting bij elkaar gebracht.

Iets meer dan de helft van de CPN-stemmers woonde in 1946 in de buitenstreken. Gelet op de stembedistricten sprongen Hollandscheveld, Nieuweroord-Noordscheschut en Elim er duidelijk uit. In Hollandscheveld stemde 11,7% van de kiezers op de CPN. Hoe zeer de persoon van Klaas Blokzijl een rol speelde bij het stemgedrag, blijkt wel uit een vergelijking met de cijfers van de andere verkiezingen van dat jaar. Vooral bij de gemeenteraadsverkiezingen gooide de CPN hoge ogen. Later zou men dat het "Geert van Eck-effect" noemen, maar dit effect, de zuigingskracht waarmee mensen tijdens de verkiezingen voor de gemeenteraad afstand doen van hun landelijke en provinciale keus, in het voordeel van de CPN, bestond dus al voordat Geert zelf lijsttrekker was.

De winst van 1946 was niet duurzaam. Bij de volgende verkiezingen verloor Klaas Blokzijl zijn zetel doordat de Vrienden van De Waarheid en de CPN verdeeld geraakt waren en met afzonderlijke lijsten uitkwamen. In 1953 was er weer één lijst, onder leiding van Geert van Eck uit Hollandscheveld, Klaas' concurrent bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen. De naoorlogse aanhang was nog steeds niet

helemaal verdwenen. Het enthousiasme was groot, maar ook dit keer waren er te weinig stemmen voor een zetel. Het GPV deed dat jaar ook mee aan de gemeenteraadsverkiezingen. Dit kostte de ARP een zetel. Het GPV had te weinig stemmen voor een eigen zetel. Via een restzetel, en de stemmen van het GPV, kwam Geert van Eck alsnog in de gemeenteraad. Hoewel hij politiek onervaren was, wist hij al snel het vertrouwen te winnen van een flink deel van de kiezers uit de buitenstreken. Bij de gemeenteraadsverkiezingen leek de CPN in het gebied een sterke partij te zijn. Voor veel kiezers ging het niet om de CPN. Bij provinciale en landelijke verkiezingen stemden ze anders. Het was de eenvoud waarin Geert van Eck met de politieke problemen bezig was en de wijze waarop hij de belangen van de buitenstreken behartigde, die zijn kiezers aantrok. Geert nam in 1986 afscheid van zijn raadslidmaatschap. Daarmee kwam een eind aan een politieke loopbaan, die zonder de verschoven politieke inzichten door de Tweede Wereldoorlog niet mogelijk was geweest.

De politieke vernieuwingen ter linkerzijde van de politiek behelsden niet alleen een heroriëntatie op standpunten, maar luidden ook het einde van de SDAP in. De Christelijke Democratische Unie, De Vrijzinnig Democratische Bond, een deel van de Christofoor-groep en de NVB gingen samen met de Sociaal Democratische Arbeiders Partij op in de Partij van de Arbeid. In Hollandscheveld veranderde er niet zoveel. Van al die partijen en groepen had alleen de SDAP hier een afdeling. De aanhang van de Vrijzinnig Democraten en de CDU was hier niet groot geweest, maar samen waren ze in 1939 toch nog goed geweest voor 51 stemmen, in Elim, Moscou en Hollandscheveld. Daarmee waren de partijen stuk voor stuk zelfs nog iets populairder dan de NSB in die periode, al scheelde het niet zoveel. Er waren 34 SDAP'ers aanwezig in café Metselaar, toen daar 19 maart 1946 partijgenoot Meijer als spreker optrad. Alle aanwezige leden van de SDAP werden die dag lid van de PvdA. De nieuwe afdeling koos als bestuursleden Jan Leijssenaar (voorzitter), Jan Kreeft (2de voorzitter), Hendrik Jonker (secretaris), Koert de Vries (penningmeester), Jan Blokzijl (2de secretaris), Hendrik Fidom Jr. (2de penningmeester) en Hendrik Leijssenaar. Jan Kreeft zat daarvoor ook al in het nieuwe SDAP-bestuur, nadat Albert Snijder wegens vertrek bedankt had.

Jan Kreeft was na de oorlog weer gemeenteraadslid voor de partij, zoals hij het voor de oorlog ook al was. Jan Leijssenaar zou hem als zodanig opvolgen, tot deze in 1953 terugtrad. Diens opvolging gaf nogal wat beroering in de PvdA gelederen. Zijn opvolger werd Huisjes, geen Hollandschevelder. Het conflict dat daardoor binnen de PvdA ontstond viel na een uitspraak van het gewestelijk bestuur in het nadeel uit van Hollandscheveld en haar afdeling. Voor het eerst sinds jaren stonden de socialisten uit de velden aan de kant. In die vijftiger jaren zet ook een andere verandering door. Het aantal leden dat op de vergaderingen van de PvdA verscheen nam af. De activiteiten van de afdelingen namen af. De nevenorganisaties verschaalden. Terwijl het socialisme bleef bloeien, veranderde de houding van de leden. De partij was nog vooral een politiek instrument, en niet meer de sociaal-culturele motor binnen een volksdeel.

Het huidige pand Struikheidestraat 2 in 1990. Inmiddels is het helemaal ingepakt in de nieuwe straten van Hollandscheveld. In de oorlogsjaren woonden hier SDAP'er Jan Leijssenaar en zijn gezin. Het was één van de steunpunten van het rode verzet.

In zekere zin heeft de oorlog en hebben de onderduikers binnen de SDAP, de lijn via de familie Blokzijl, de politiek veranderd tot op de dag van vandaag. Toen Geert van Eck weg was, was er een hiaat. De stem van de gewone man/vrouw uit de buitengebieden. Dat gat is ingevuld door Gemeentebelangen.

TOT SLOT

Geen van de hier genoemde personen is voor het werk in oorlogstijd ooit beloond met medailles, of met een penning met oorkonde van Yad Vashem. Dat hoefde ook niet. Je had het gedaan, omdat je je moest verzetten tegen het fascisme, je had het gedaan omdat een medemens een beroep op je deed. Mede daardoor is er geen goed zicht op de betrokkenheid bij de SDAP'ers en Vrienden van de Waarheid bij het totale verzetswerk. Mede daardoor is ieder overzicht van Yad Vashem onvolledig, als we zicht willen hebben op de hulp aan Joodse onderduikers in het District Hoogeveen van de LO, want er was een brede groep mensen die in dat zelfde district los van de LO werkte, en zich volop inzette voor de Joodse medemens. En mede daardoor is het niet eerder gekomen tot een poging iets van de geschiedenis van hun verzetswerk op papier te zetten. Een eerste poging werd door mij gedaan in de jaren '90. Hopelijk is ook deze versie eens overbodig, omdat er toch meer boven water is gekomen. We sluiten af met de overlijdensadvertenties van Klaas Blokzijl, uit De Waarheid van 17 maart 1969, en van Trijntje Pastoor uit de editie van deze krant van 13 juli 1985. De tekst was hun eerbetoon. Mocht u trouwens nog bekende SDAP'ers missen in deze studie: dat zegt niets, ze kunnen wel en ze kunnen niet in het verzet zijn geweest. "Zwiegen doeje allint, zingen doeje mit menaar." En velen zwegen. Altijd.

Heden overleed onze lieve man, vader, grootvader en overgrootvader

KLAAS BLOKZIJK

in de leeftijd van 82 jr.

Zijn leven stond in dienst van de arbeidersbeweging.

Diep betreurd door
T. Blokzijl-Pastoor
kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen

De begrafenis vindt plaats aanstaande donderdag op de Algemene begraafplaats te Hoogeveen.

Zij die de overledene de laatste eer willen bewijzen worden verzocht om twaalf uur aanwezig te zijn in gebouw Werkliedenvereniging, Alteveerstraat 8. Uitvaart om 1 uur.

Thuis liever geen bezoek
Hoogeveen, 15 maart
Karel de Raadtstraat 3.

Klaas Blokzijl en Trijntje Pastoor, na de oorlog.

Verantwoording:

Er is tevens gebruikt gemaakt van:

Een korte biografie van Berend Blokzijl, 'De Waarheid', 11 mei 1956.

Het boek 'Dwars, Duivels en Dromend', van Ger Verrips. Interview, foto's en tekening van Jan de Vries en Alie de Vries-Kroezen.

Kadaster, woningkaarten en bouwvergunningen van de gemeente Hoogeveen en Westerbork.

(Familiebericht)

Op de leeftijd van 93 jaar overleed in Hoogeveen onze moeder, grootmoeder, overgrootmoeder, zuster, schoonzuster en tante

Trijntje Pastoor

(weduwe van Klaas Blokzijl)

Tijdens de jaren '40-'45 en daarna bij velen bekend als 'Moeder Triene' wegens het liefdevol verbergen en verzorgen van vervolgd.

Zij zal in onze herinnering blijven als een moedige vrouw, die zich inzette voor vrede en een socialistisch Nederland.

Kinderen, kleinkinderen,
zuster, zwager
en verdere familie.

Correspondentie-adres:

A. Blokzijl, Mezenhof 123, 1742 GJ Schagen.

De begrafenis zal plaats vinden op maandag 15 juli om 14.00 uur vanuit de aula van het uitvaartcentrum Alteveerstraat 8 te Hoogeveen. Gelegenheid tot condoleren van 13.15 uur tot 13.45 uur.